

OTDK-dolgozat

2025

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

**A közösségi kertek magatartásformáló hatásának vizsgálata a fenntartható
élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában**

**Examining the behaviour changing aspect of community gardens in
promoting sustainable food consumption patterns**

Bujáky Eszter

Konzulens: Dr. Csutora Mária

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. május 15.

Tartalomjegyzék

Ábra- és táblázatjegyzék	iii
Absztrakt	iv
I. Bevezetés	1
II. A fogyasztói magatartás szerepe az élelmiszerfogyasztásban.....	2
II.1. Az urbanizáció hatása az élelmiszerfogyasztásra	2
II.2. Fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások	3
II.3. Az intézményi háttér és iránymutatásai	4
II.4. A belső motiváció szerepe a fogyasztói magatartásváltozásban.....	5
III. Közösségi kertek működése és motivációk.....	6
III.1. Közösségi kert	6
III.1.1. A közösségi kert fogalma és története	7
III.1.2. A közösségi kertek típusai	8
III.1.3. Élelmiszertermelés a közösségi kertben	8
III.1.4. A közösségformáló erő és a társadalmi tőke.....	9
III.2. Motivációk a közösségi kertben	10
IV. A közösségi kert hatásai a résztvevőkre.....	11
IV.1. Társadalmi és közösségi hatások.....	11
IV.2. Változások az élelmiszerfogyasztási szokásokban.....	13
IV.3. Fenntartható fogyasztói szemlélet kialakulása	15
V. Kutatási kérdések és módszertan.....	16
V.1. Kutatási kérdések.....	16
V.2. Kutatási módszertan.....	17
V.3. A kérdőív felépítése	18
VI. Kutatási eredmények és értékelésük	20
VI.1. Demográfiai adatok	20

VI.2. Fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások alakulása.....	22
VI.2.1. Magatartásformáló hatás vizsgálata.....	22
VI.2.2. A magatartásváltozás és a demográfiai tényezők vizsgálata χ^2 próbával	26
VI.2.3. Élelmiszerfogyasztási szokások változásának vizsgálata faktoranalízissel.....	28
VI.3. Fenntartható fogyasztói magatartás vizsgálata.....	31
VI.4. Közösségi kert részvétel és demográfia vizsgálata χ^2 próbával	33
VI.5. A közösségi kert tagság tapasztalatai	35
VI.5.1. Közösségi kert által kapott tudás és szemléletmód.....	35
VI.5.2. Motivációk és akadályok a közösségi kert részvételben	36
VI.5.3. Közösségi kert tagok élményei	39
VII. Összefoglalás	40
Irodalomjegyzék.....	42
Melléklet.....	I
A. Kérdőív	I
B. Közösségi kert tagok demográfiai adatai	IV
C. Élelmiszerfogyasztási szokások változása megoszlás	VI
D. Közösségi kert részvétel és lakóhely keresztábra	VIII
E. Közösségi kert részvétel és háztartás típusa keresztábra.....	VIII

Ábra- és táblázatjegyzék

1. ábra A budapesti Kisdiófa Községi Kert	7
2. ábra Parcellák melletti komposztáló a budapesti Lőrinci Kertelő Községi Kertben	14
3. ábra A válaszadók megoszlása korcsoportonként	20
4. ábra A válaszadók megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint.....	21
5. ábra Élelmiszerfogyasztási szokások változására adott válaszok megoszlása összegezve..	23
6. ábra A bioélelmiszerek, tejtermékek és hús fogyasztásának változása a válaszadóknál	24
7. ábra Magatartásváltozás értékelése hisztogrammal	26
8. ábra Kutatási eredmény és Eurobarometer adatok összehasonlítása	32
9. ábra „Milyen új tudásra, szemléletre tett szert a közösségi kert tagság által?”	35
10. ábra A megkérdezettek által közösségi kertben termelt élelmiszerek.....	36
11. ábra Községi kert részvétel motivációi.....	37
12. ábra „Miért nem szeretne közösségi kertben résztvenni?”	38

1. táblázat A fenntartható fogyasztás három alappillére	3
2. táblázat A közösségi kertek típusai jellegzetességeik alapján	8
3. táblázat A közösségi kertben való tevékenység motivációs tényezőinek csoportjai.....	11
4. táblázat Fenntartható élelmiszerfogyasztással kapcsolatos állítások a kérdőívben.....	19
5. táblázat Magatartásváltozás értékelése a Q11 változó statisztikai mutatóival	25
6. táblázat Élelmiszerfogyasztási szokások változása és életkor keresztábra	27
7. táblázat Khi-négyzet próba a magatartásváltozás és az életkor kapcsolatában.....	27
8. táblázat Khi-négyzet próba az előre elkészített ételek fogyasztása és az életkor között.....	28
9. táblázat Faktoranalízis alkalmazhatósági feltételeinek vizsgálata	29
10. táblázat Faktorok számának meghatározása	30
11. táblázat Faktoranalízis eredménye	30
12. táblázat Községi kert részvétel és életkor keresztábra	34

Absztrakt

Az egyre növekvő urbanizációval és a városi életmód térnyerésével társadalmunk nagy része folyamatosan távolodik a hagyományos élelmiszertermeléstől. Ez különösen igaz a fejlett országokra, ahol az így kialakult fenntarthatatlan élelmiszerfogyasztási szokások hatalmas környezeti terhelést jelentenek. A közösségi kertek lehetőséget biztosítanak a városi lakosság számára, hogy résztvegyenek az élelmiszertermelésben. A részvétel által passzív fogyasztókból ismét aktív részesei lehetnek az élelmiszerrendszereknek, ami a fogyasztói magatartást és szokásokat befolyásolja.

Dolgozatomban a közösségi kert részvétel magatartásformáló hatását vizsgálom a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában. Kutatásommal feltárom, hogy a közösségi kert tagság Magyarországon milyen fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában segít, valamint hogy a magatartásváltozás és a demográfiai tényezők között milyen kapcsolat van. Továbbá megvizsgálom az egyes élelmiszerfogyasztási szokások változásában fennálló belső összefüggéseket. Kutatási kérdésem megválaszolásához kvantitatív kérdőíves módszertant használtam, melyben a magyarországi közösségi kertekkel kapcsolatos élelmiszerfogyasztási szokásokat és egyéb tapasztalatokat mértem fel.

Kutatásom alapján a közösségi kertben való részvétel ösztönzi a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakítását. A kertben való tevékenység szemléletformáló hatásának köszönhetően a tagok élelmiszerfogyasztási szokásai fenntarthatóbb irányba változnak. A szokások változásában fennálló belső kapcsolatok alapján négy magatartástípust azonosítottam. A közösségi kert tagok továbbá az élelmiszerfogyasztáson túlmutatva az átlagnál nagyobb mértékben követnek egyéb fenntartható szokásokat is.

Kulcsszavak: közösségi kert, élelmiszerfogyasztás, fenntarthatóság, fogyasztói magatartás

I. Bevezetés

A természet ma egyre több embernek jelent menedéket és kikapcsolódást a mindennapi stresszes életből. Hétvégén kirándulni megyünk, élvezzük a friss levegőt, feltöltődünk. Majd aztán hétfőn kezdődik minden előlről, dugóban ülve várjuk, hogy a munkahelyre beérve az egész napot egy zárt irodában tölthessük. Milyen volt vajon az, amikor még a természet a többségnek nem csak a szabadidő, de a mindennapok részét is képezte? A lakosság számára a helyzet nem feltétlen könnyebb, inkább csak más volt. Bolygónk számára azonban hatalmas a különbség. 50 évvel ezelőtt a globális túllövés napja december elsejére esett, 2022-ben ez a dátum július 28. volt (overshootday.org, 2022). A természettől való eltávolodás a lakosság étel- és élelmiszerfogyasztásán is nyomot hagyott. Ma a fejlett országokban, így hazánkban is a többség számára az élelmiszer egy szupermarketben megvásárolt árucikk, melyből bármikor tudunk újat vagy többet venni, ha az elfogy vagy tönkremegy. Éppen ezért alakultak ki olyan fenntarthatatlan étel- és élelmiszerfogyasztási szokások, melyeknek köszönhetően az élelmiszeripar mára globálisan az egyik legkörnyezetszennyezőbb iparággá nőtte ki magát (Ellen MacArthur Foundation, 2021). Az élelmiszertermelésben való részvételnek fontos szerepe van a fenntartható étel- és élelmiszerfogyasztás szempontjából megfelelő értékrend kialakításában. Ma Magyarországon a városi lakosság aránya 70% (KSH, 2022a). Így a téma hazánkban is különösen releváns, hiszen a társadalom nagy része nem vesz részt élelmiszertermelési folyamatokban. A városi lakosok számára a közösségi kertek teremtik meg ennek a lehetőségét. A kertben való élelmiszertermelésen keresztül a tagok hasonló gondolkodásmódú emberekkel ismerkednek meg, és egy fenntarthatóbb szemléletmódot sajátítanak el.

Dolgozatomban a közösségi kertek magatartásformáló hatását vizsgálom a fenntartható étel- és élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában. Munkámat szakirodalmi áttekintéssel kezdem. Bemutatom a fogyasztói magatartás szerepét a fenntartható étel- és élelmiszerfogyasztásban, majd a III. fejezetben a közösségi kertek működésébe és a motivációkba nyújtok betekintést. A szakirodalmi áttekintést a közösségi kert tagság hatásaival zárom. Az V. fejezetben ismertetem a kutatási kérdéseimet és feltételezéseimet, majd a választott kutatási módszertant szemléltetem. A VI. fejezetben primer kutatásom eredményeit és azok értékelését mutatom be. A fenntartható étel- és élelmiszerfogyasztási szokások kialakulásán túl kutatásom további releváns tapasztalatait is megosztom. Dolgozatom zárásaként a legfontosabb tanulságokat foglalom össze, melyeket a közösségi kertek jövőjével kapcsolatban különösen értékesnek találok.

II. A fogyasztói magatartás szerepe az élelmiszerfogyasztásban

II.1. Az urbanizáció hatása az élelmiszerfogyasztásra

A huszadik század második felétől a világ lakosságának egyre nagyobb része városokban lakik, ez az erőteljes urbanizáció pedig hatalmas változásokat hozott az élelmiszerellátásban. Míg évszázadokon keresztül az emberek alapvetően maguk termelték meg földjükön az általuk később elfogyasztott élelmiszereket, mára társadalmunk nagy része az élelmiszerellátási rendszereknek csupán passzív fogyasztójává vált. A mezőgazdaság nemzetközi átstrukturálásának köszönhetően a lakosság az idők során egyre jobban elszakad magától az élelmiszertermeléstől (Reisch, Eberle és Lorek, 2013). Ez az elidegenedés alapjaiban változtatja meg a fogyasztók élelmiszerhez való viszonyát, valamint az élelmiszerfogyasztási szokásokat is nagyban befolyásolja.

Ma a fogyasztók az élelmiszerekre leginkább pusztán árucikként tekintenek, és ez különösen a városi lakosságot érinti (Turner, 2011). Az élelmiszereket boltban szerzik be, ahol a fogyasztói társadalom elvárásainak megfelelően széles kínálatból válogathatják ki a maguknak megfelelő termékeket. Így nem véletlen, hogy a városi lakosság tudása az élelmiszerekkel kapcsolatban egyre csökken, ahogyan azok megbecsülése, és gazdasági, társadalmi, környezeti értékük valódi ismerete is (Turner, 2011). Ennek következményeként a főként fejlett országokban kialakult élelmiszerfogyasztási szokásaink hosszú távon fenntarthatatlanok és hatalmas környezeti terhelést jelentenek a Föld számára. Globális szinten ma az élelmiszerellátási rendszer felelős a teljes antropogén eredetű ÜHG-kibocsátás harmadáért (Crippa, Solazzo, Guizzardi, Monforti-Ferrario, Tubiello és Leip, 2021), valamint a biodiverzitás és az ökoszisztéma pusztulásának egyik fő okozója (Ellen MacArthur Foundation, 2021). Éppen ezért olyan fontos, hogy a klímaváltozás mérséklése érdekében az élelmiszerfogyasztási szokásokat átalakítsuk és újragondoljuk úgy, hogy kisebb nyomást gyakoroljanak a környezetünkre.

Az urbanizációval szorosan összefüggő fogyasztói társadalom kialakulásával és jólét növekedésével teret nyertek a növekvő karbonlábnyomú élelmiszerfogyasztási trendek. A szupermarketek egyre dominánsabb szerepe a kiskereskedelemben együtt jár a szezonális és helyi viszonyok figyelembe vételének hiányával, valamint az ellátási láncok megnyúlásával (Kim, 2017). A húsalapú étrendek elterjedése és az élelmiszerhulladék mennyiségének növekedése fenntarthatósági szempontból szintén komoly aggodalomra ad okot. Az

élelmiszerrendszerek környezeti terhelését a fejlett országokban tehát jóval csökkenteni lehetne, ha ezeket az uralkodó fogyasztási mintákat fenntartható szokások váltanák fel.

II.2. Fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások

Az élelmiszeriparban mára megjelent a fenntartható fogyasztási szokások kialakítására való igény. Quoquab és Mohammad (2017) szerint a fenntartható fogyasztás nem csupán a környezeti szempontokat veszi figyelembe, hanem azon túlmutatva úgy elégíti ki a jelen társadalom szükségleteit, hogy a jövő generáció jólétét is később biztosítani lehessen. A fenntartható fogyasztói magatartás számos nézőpontot foglal magába, mint például az erőforráshatékonyság javítása, az igények kielégítése, és a méltányosság szem előtt tartása (Wang, Liu és Qi, 2014). Ezeket a nézőpontokat kell megfelelően beilleszteni az élelmiszerfogyasztási szokásokba a fenntartható fogyasztói magatartás eléréséhez.

Fenntartható fogyasztás

pillérei

Leírás

Környezeti terhelés csökkentése	A természet véges erőforrásainak kiaknázása az ökoszisztéma pusztulásához vezet a jövőben. A fenntartható fogyasztás tekintettel van erre, és ennek megfelelően kevesebb erőforrást használ fel hatékonyabban.
Jövő generáció igényeinek figyelembe vétele	A társadalom egy rétege ma olyan jólétben él, hogy az igényeinek kielégítésén túl is erőforrásokat fogyaszt el, ami a jelen és a jövő generációt is veszélyezteti. A fenntartható fogyasztás csökkenti a túlfogyasztást, és számol annak következményeivel.
Jelen igények megfelelő kielégítése	Termékek és szolgáltatások megvásárlása kielégíti azonnali igényeinket, azonban mivel a hosszú távú következményeket nem veszi figyelembe, az életminőség romlásához vezet. Ezzel szemben a fenntartható fogyasztás a megfelelő szokásoknak a kialakításával segít az életminőség tartós javulásában.

1. táblázat A fenntartható fogyasztás három alappillére

Forrás: saját szerkesztés Quoquab és Mohammad (2017) alapján

Fenntartható élelmiszerfogyasztásnak nevezzük az olyan étrend követését, mely táplálékban gazdag, hozzájárul az ételmezei biztonsághoz, és optimálisan használja fel a természeti és emberi erőforrásokat. Mindezt annak érdekében, hogy az ökoszisztémát és a biodiverzitást megőrizze (Moomaw, Griffin, Kurczak és Lomax, 2012). Ahhoz, hogy a fejlett országokban,

mint Magyarország, az élelmiszerellátási rendszer környezeti hatása hosszú távon csökkenjen, a karbonintenzív élelmiszerfogyasztási szokások elmozdulására van szükség a fenntartható fogyasztás felé. Leitzmann (2003) szerint alapvetően akkor beszélhetünk fenntartható élelmiszerfogyasztási magatartásról, ha az elfogyasztott élelmiszerre a következő hét jellemző teljesül: túlnyomóan növényi alapú élelmiszer, biogazdálkodásból származik, szezonális és lokális termék, alacsony feldolgozottságú, ökológiai csomagolásban van, méltányos kereskedelemmel jut el a fogyasztóig, és ízletesen van elkészítve. Ezen szempontok figyelembevétele a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításának az alapja.

Az élelmiszeripar környezeti terhelésében fontos szerepe van az élelmiszerhulladéknak, amelynek mennyisége jelentős. Globális szinten a megtermelt élelmiszerek harmada nem kerül fogyasztásra (FAO, 2011). Az Európai Unióban az élelmiszeripari értéklánc környezeti hatásának tehát mintegy 16%-ért az élelmiszerhulladék a felelős (Beretta és Hellweg, 2019). Az élelmiszerhulladék keletkezésének okai területenként eltérőek, viszont általánosságban az mondható, hogy a fejlett országokban az ellátási lánc második felében, kiskereskedelmi és fogyasztói szinten keletkezik a legjelentősebb mennyiség. Ezekben a régiókban évi 95-115 kg/fő az élelmiszerhulladék mennyisége (FAO, 2011), melynek csökkentése lényegi elem az erőforráshatékonyság növelésében.

A fejlett országok háztartásainak oldaláról alapvetően a fogyasztói magatartás és a túlfogyasztás miatt keletkezik élelmiszerhulladék, hiszen a jólét növekedésével már egyre kevésbé van pénzügyi ösztönző az erőforrások hatékony felhasználására. Továbbá az élelmiszertermeléstől való eltávolodás miatt a fogyasztók nem viselkednek tudatosan, és nincsenek tisztában az élelmiszerek környezeti, gazdasági értékével (European Commission, 2010). Azt láthatjuk tehát, hogy az élelmiszerhulladék esetében is a fenntarthatatlan fogyasztói szokások jelentik az alapvető problémát. Így amikor a globális élelmiszerrendszerek fenntarthatóságáról van szó, az erőforrásintenzív és nagy ÜHG kibocsátású fogyasztási minták megváltoztatása fundamentális jelentőségű (Moomaw és mtsai, 2012). A következőkben a fogyasztói magatartás és attitűd szerepét mutatom be a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában.

II.3. Az intézményi háttér és iránymutatásai

Az élelmiszerrendszerek fenntarthatóságának javítását és az élelmiszeripar által kibocsátott ÜHG mennyiségének csökkentését globális szinten sok szervezet célozza. Ennek megfelelően sorra jönnek létre az egyes stratégiák és a változást célzó politikák. Az Európai Unió 2020-ban

kialakította a Farm to Fork stratégiát, mely célja az élelmiszerellátási rendszer ökológiai lábnyomának csökkentése, az ellenállóképesség növelése, és az élelmezésbiztonság javítása (European Commission, 2020). Míg a stratégia sok fontos célt fogalmaz meg, és iránymutatást ad, számos kritikája is született. A kritikák egyik fő tárgya, hogy a rendszer átalakításához szükséges társadalmi és strukturális nézőpontokat nem veszi figyelembe (Moschitz, Muller, Kretzschmar, Haller, de Porras, Pfeifer, Oehen, Willer és Stolz, 2021). Ehhez hasonlóan a legtöbb stratégiával is az a probléma, hogy a rendszereknek és a folyamatoknak a megváltoztatására fókuszál. Míg ez bizonyos esetekben nélkülözhetetlen, kifejezetten a fejlett országokban ugyanannyira szükség van a fogyasztói magatartás és attitűd tartós változására is (Kim, 2017).

Reisch, Eberle és Lorek (2013) a fenntarthatóbb fogyasztói magatartásra irányuló politikákat négy csoportba osztja: az információn alapulók, a piaci elveket felhasználók, a szabályozási keretek, valamint a belső elkötelezettségen alapulók (self-committing). A belső elkötelezettség kialakítása azért kiemelten fontos, mert így hosszú távon is tartósabb eredményességet lehet elérni. Tanulmányuk szerint a fogyasztókban kialakuló magatartásváltozás elérésében az intézményi politikák szerepe a lehetőség megteremtése, például infrastruktúra létesítésével, de a cél a belső motiváció kialakítása, hiszen ez vezet maradandó változáshoz.

II.4. A belső motiváció szerepe a fogyasztói magatartásváltozásban

Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a fenntartható fogyasztói magatartás, tevékenység nem azonos a környezeti tudatossággal, fenntartható gondolkodásmóddal. A kettő között jelenleg is van egy szakadék, hiszen nem feltétlen válik a tudatosságból aktív, környezettudatos cselekvés is. Ezt az összetett kérdést Kim (2017) szerint három dolog magyarázza: a fogyasztók individualitása, a társadalmi környezetben értelmezett személyes akadályok, valamint olyan gyakorlati problémák, mint a megfelelő anyagi források hiánya és az időhiány. Kollmuss és Angyeman (2002) tanulmányukban a fenntartható magatartást vizsgálják, melyet véleményük szerint számos külső és belső tényező befolyásol. A demográfiai faktorok közül a nemet és az oktatást, míg a belső tényezők közül olyan értékeket azonosítottak környezettudatos magatartást befolyásolóként, mint a gyermekkori természetközeli élmények, valamint a család és a barátok hozzáállása.

A hosszú távú változás kialakulásához nagyon fontos tehát, hogy a fogyasztókban a környezeti tudatosságból aktív cselekvés, fenntartható fogyasztói magatartás is váljon. Ez leghatékonyabban az egyének oldaláról, belülről fakadó, önkéntes jellegű motiváción keresztül

valósulhat meg (Kim, 2017). A társadalmi normák megváltoztatása és a különböző ösztönzők kialakítása bizonyos helyzetekben jól működnek, azonban a felülről érkező (top-down) ösztönzők nem elegendőek a hosszú távú változáshoz (Schultz, 2014). Ahhoz, hogy egy fogyasztó magatartása tartósan megváltozzon, és a fenntarthatóság fontos szempont legyen a döntési helyzeteiben, arra van szükség, hogy ő maga is így akarjon cselekedni, vagyis a belső motiváció kulcsfontosságú.

A városi fogyasztók és az élelmiszertermelés elszakadásának számos negatív hatása van a környezetre, a helyi gazdaságra, és az egészségre, így a városoknak aktív szerepet kell vállalnia a probléma megoldásában. Ennek különösen nagy az aktualitása, hiszen 2050-re a globális lakosság 70%-a városokban fog élni (UNFPA, 2007). A fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások és a belső motiváció kialakításában nagyon fontos szerepet játszik a természettel való kapcsolat, valamint az emberek és az ökoszisztéma közötti harmónia (Kirby, 2008). Természetesen számos egyéb tényező is befolyásolja az élelmiszerfogyasztási szokásokat, mint például a kulturális hagyományok és normák (Reisch, Eberle és Lorek, 2013). Azonban a fenntarthatóbb fogyasztáshoz vezető belső motiváció kialakulásában az élelmiszertermeléshez való közelség lényeges szempont.

Az élelmiszertermelésben való részvételt a városokban a közösségi kertek biztosíthatják. Holland (2004) tanulmányában kifejti, hogy a közösségi kertek a fenntarthatóság mindhárom pillérét támogatják. Az ökológiai fenntarthatóságot az élelmiszertermelés által, a társadalmi fenntarthatóságot a közösségépítésen keresztül, míg a gazdasági fenntarthatóságot a közösségi kertek készségfejlesztési tevékenységei alapján mozdítják előre. Fogyasztói oldalról nézve a közösségi kertek közelebb hozzák a résztvevőket a természethez és a fenntarthatósághoz, amelyben a közösség kialakulásának is nagy szerepe van. A következő fejezetekben a közösségi kertek működését és jótékony hatásait ismertetem.

III. Közöségi kertek működése és motivációk

III.1. Közöségi kert

Napjainkban egyre elterjedtebbek a közöségi kertek hazánk városaiban is. Számos szakirodalmi munka foglalkozik a témával, vizsgálva a kertekben való tevékenykedés motivációit, valamint annak hatását egyéni és közöségi szinteken.

III.1.1. A közösségi kert fogalma és története

Bár alapvetően közösségi kertnek nevezhetünk bármit, ahol egy közösség együtt kertészkedik (Kirby, 2008), a szakirodalomban számos megfogalmazás található arra, hogy valóban mit jelent a közösségi kert kifejezés. Kirby (2008) szerint a közösségi kert egy közösség által önkéntesen fenntartott zöldterület, általában városokban, amely lehetőséget biztosít a résztvevők számára élelmiszertermelésre, kertészkedésre, és hozzájárul a közösség építéséhez. A közösség szerepe és az aktív részvétel kiemelkedő fontosságú, éppen ezért pozitív hatást gyakorol a helyi társadalmi, gazdasági és környezeti kezdeményezésekre (Holland, 2004). A közösségi kerteket az aktív részvétel különbözteti meg a városi parkoktól és más zöldterületektől, ahol a lakosság annak csak passzív élvezője. Így a közösségi kertek valóban ellensúlyozni tudják a városi lakosság eltávolodását a természettől (Bendt, Barthel és Colding, 2013). A privát kertekkel való különbség leginkább a tulajdonlás, az elérhetőség és a demokratikus kontroll nyíltságában rejlik (Ferris, Norman és Sempik, 2001).

1. ábra A budapesti Kisdiófa Közösségi Kert
Forrás: kozossegekertek.hu honlap

A közösségi kerteket a legtöbb szakirodalom a 19. század közepi Nyugat-Európa és Észak-Amerika veteményes kertjeiből (allotment garden) eredezteti. Az iparosodásnak köszönhetően a lakosság egyre nagyobb része a városokban keresett megélhetést, azonban a rossz életkörülmények miatt saját élelmiszertermelésre is szükségük volt. Ezek a kertek voltak a ma széles körben ismert közösségi kertek első típusai (Turner, Henryks és Pearson, 2011). Később a válságidőszakokban szintén nagy hasznát vették az emberek a közösségi kerteknek, így például a második világháború alatt az angliai városi kertekben (victory garden) a háborús erőfeszítések támogatása volt a cél. A németországi városi veteményeskert (Schrebergarten) mozgalom jó példa arra, hogy egyre több alkalommal már nem feltétlen az élelmiszertermelés szüksége motiválta az embereket a városi kertészkedésre, hanem arra kikapcsolódási

lehetőségként, szabadidős tevékenységként tekintettek (Turner, Henryks és Pearson, 2011). Ma a világ számos városában találkozhatunk közösségi kertekkel, melyek többsége szintén elsősorban rekreációs tevékenységet nyújt a lakosságnak az élelmiszertermelésen keresztül. Magyarországon a 2010-es évek elején jelentek meg az első közösségi kertek (Szabó, 2012), melyek azóta egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a városi lakosság körében.

III.1.2. A közösségi kertek típusai

Mivel a közösségi kert fogalom igen tág értelmezésű, a kerteknek számos típusát lehet azonosítani bizonyos ismérvek szerint. A kert létrejöttének célja egy fontos szempont ebben. Így megkülönböztethetők az edukáció, a közösség fejlesztése, a kikapcsolódás és a szabadidő, az egészségügyi állapot javítása, valamint az élelmiszerek biztosítása céljából létrejött közösségi kertek (Holland, 2004). Ez meghatározza azt, hogy a közösségi kert mit biztosít a résztvevők számára, így a motivációs tényezőkben is szerepet játszik. A közösségi kerteknek számos további típusát lehet azonosítani adott szempontok szerint:

Művelés módja szerint	Elhelyezkedés szerint	Célcsoport szerint
• Parcellakert • Közösén művelt kert	• Közterület • Magánterület • Intézményi terület	• Közösségi cél • Terápiás kert • Szociális integráció
Kerttípus szerint	Működési idő szerint	Cél szerint
• Veteményes kert • Virágos kert	• Ideiglenes • Középtáv (3-5 év) • Hosszú táv	• Élelmiszertermelés • Pihenés és rekreáció • Edukáció

2. táblázat A közösségi kertek típusai jellegzetességeik alapján

Forrás: saját szerkesztés Szabó (2012) alapján

III.1.3. Élelmiszertermelés a közösségi kertben

A közösségi kertek működésében központi elem az élelmiszertermelés és a kertészkedés. A közösségi kertekben résztvevők nagy része szerint a megtermelt élelmiszer mennyisége hasznos a háztartás számára (Kim, 2017). Azonban ezen élelmiszerek általában még egyéni szinten is csak kiegészítik, nem teljesen helyettesítik a kiskereskedelemben megvásárolt zöldséget, gyümölcsöt és fűszereket. A városi mezőgazdaság globális szinten csak javítani

képes a városok élelmiszerellátását, nem lehet vele elérni a teljes önellátást (Grewal és Grewal, 2012). Így tehát a közösségi kertek nem a megtermelt élelmiszer mennyiségével járulnak hozzá a fenntartható élelmiszerfogyasztáshoz. Sokkal inkább a fogyasztói magatartást tudja befolyásolni, és belső motivációt adhat az élelmiszertermelésben való részvétel által a fenntarthatóbb fogyasztási szokások kialakítására.

III.1.4. A közösségformáló erő és a társadalmi tőke

Habár elsőre úgy tűnhet, hogy a közösségi kertek kizárólag az élelmiszertermelés céljával jönnek létre, a gyakorlatban sokszor inkább a közösségi érzés és a közösségalkotás van középpontban (Glover, 2004). A közösség embereknek egy társasága, akik különböző véleményekkel, képességekkel és meglátásokkal rendelkeznek, de egy közös cél érdekében összehangolják cselekedeteiket, hogy a céljukat megvalósítsák (Khan, 1999). A gyakorlatban egy földterület közös megművelése közösségformáló erejű, hiszen bár eltérő háttérű és motivációjú emberek alkotják egy-egy közösségi kertnek a tagjait, céljuk a kerttel kapcsolatosan nagyon hasonló. Így tehát a közösségi kert alapvetően minden esetben magába foglal egy közösségi aspektust, melynek mértékét számos tényező befolyásolja.

Mivel a közösségi kertek önszerveződő módon működnek, az eredményességük szorosan összefügg a tagok között kialakuló kapcsolatok minőségével és a tudásátadással. A közösségi kert jó példája annak, hogy a társadalmi kezdeményezésekben a hagyományos érintetti kör kiszélesítése pozitívan hat a részvételre és a tudásmegosztásra (Bendt, Barthel és Colding, 2013). A kertek működése során az interperszonális kapcsolatokon keresztül kialakuló társadalmi tőke fontos a közösség építésének szempontjából (Hancock, 2001). Firth, Maye és Pearson (2011) tanulmányukban a társadalmi tőkének három fajtáját különböztetik meg. Az első típus egy erős kötődés, mely hasonló szociális helyzetű egyének között alakul ki, például családtagok és barátok között (bonding social capital). A kevésbé szoros kötődés ismerősök és munkatársak között alakul ki (bridging social capital). A harmadik típus pedig a teljesen eltérő helyzetű és pozíciójú egyének között alakulhat ki, akár különböző hatalmi viszonyokat is felülírva (linking social capital). A közösségi kertek az emberek együttműködésén keresztül hozzájárulnak mindhárom típusú társadalmi tőke létrehozásához és elmélyítéséhez.

III.2. Motivációk a közösségi kertben

Számos szakirodalomi mű foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a közösségi kertben résztvevőket mi motiválja erre a tevékenységre. Ezek a motivációk a közösségi kertek működésének valamennyi aspektusával egybehangzanak.

Az élelmiszertermelés az egyik leggyakoribb motivációs tényező a tagok között. Általában a kiskereskedelmi termékeknél egészségesebb és frissebb élelmiszerhez szeretnének hozzájutni a fogyasztók (Armstrong, 2000). Ebben az is szerepet játszik, hogy a saját maguk által megtermelt élelmiszereket jobban ismerik a boltban vásárolt, feldolgozott termékekkel szemben (van Holstein, 2017). Bizonyos esetekben még ezen is túlmutathat a motiváció, és a cél a hagyományos zöldség és gyümölcs kiskereskedelmétől való minél nagyobb fokú függetlenedés, a szabad döntéshozatali lehetőség az egyén által elfogyasztott termékekről (Turner, 2011). Bár a közösségi kertekben megtermelt zöldség és gyümölcs mennyisége általában csak kiegészíteni tudja a kiskereskedelmi vásárlásokat, az élelmiszertermelés az egyik legfontosabb motivációs tényező a tagok számára.

A kertek közösségépítő ereje szintén vonzó tényező a tagok számára. A résztvevők szeretnének egy közösségnek a tagjai lenni, és kapcsolatokat építeni hasonló gondolkodásmódú emberekkel (Turner, 2011). A közösség iránti elkötelezettség fontos szempont a motivációban. A tagok szeretnének visszaadni valamit a közösség számára, és megszépíteni a környéket (Ohmer, Meadowcroft, Freed és Lewis, 2009).

Szintén fontos motivációs tényező a természet élvezete a közösségi kert használatán keresztül. A tagok ezt egészségügyi előnyökkel is azonosítják, hiszen mozgási, kikapcsolódási lehetőségként tekintenek rá (Armstrong, 2000). A természetben eltöltött idő a stresszkezelésre is pozitív hatással van, a résztvevők kifejezetten élvezik azt, hogy a kertészkedéssel elszakadhatnak a városi élet zajától, a nyüzsgéstől, és szeretik a kert nyújtotta nyugalmat (van Holstein, 2017). A kertészkedés, mint szabadidős tevékenység a közösségi kerteken keresztül egyre jobban elterjed a városokban is.

Lee és Matarrita-Cascante (2019) tanulmányukban három csoportba sorolva vizsgálja a motivációs tényezőket. A közösségi kertek működéséből eredő motivációk mellett központi szerepet tulajdonítanak az érzelmi alapú motivációnak is, míg korábban az érzelmi változásokat csupán a kertészkedés hatásaként tartották számon. Ilyen érzelmi motivációként azonosítják például az érzelmi kapcsolódást a kertészkedéshez, valamint az önbecsülést. Kingsley,

Foenander és Bailey (2019) pedig hat csoportra osztja a közösségi kertészkedés motivációs tényezőit:

A motivációs tényezők csoportjai	Leírás
Család, gyermekkor, tapasztalat	Azok az egyének, akik gyerekkorukban szüleiken és nagyszüleiken keresztül megismerkedtek a kertészkedéssel, később elkötelezettek iránta. A természetközeli családi élmények szintén ilyen hatással bírnak.
Élelmiszertermelés	Az egyén a saját maga által megtermelt élelmiszert szívesebben fogyasztja el, jobban ízlik neki, és szereti, hogy biztos forrásból származik.
Szociális kapcsolatok kialakítása	Kapcsolatok kialakítása hasonló gondolkodású emberekkel, valamint a tudásmegosztás szerepe.
Közösségépítés	Egy közösséghez való tartozás, jobb társadalom kialakítása a cél. Aktivításra ösztönzi a résztvevőket.
Identitástudat és tulajdon	Az egyén büszke a saját maga által megtermelt élelmiszerre, valamint a személyes elégedettségét is növeli.
Stresszkezelés	A természeti környezet és a kertészkedés is kikapcsolódást biztosít a városi életmódtól.

3. táblázat A közösségi kertben való tevékenység motivációs tényezőinek csoportjai

Forrás: saját szerkesztés Kingsley, Foenander és Bailey (2019) alapján

IV. A közösségi kert hatásai a résztvevőkre

IV.1. Társadalmi és közösségi hatások

A közösségi kertben való részvétel egyénre és közösségre gyakorolt pozitív hatásait számos szakirodalmi munka vizsgálja. A kert közös művelése megköveteli a résztvevők együttműködését, hiszen a különböző háttérű emberek rákényszerülnek arra, hogy bizonyos helyzetekben segítsenek egymásnak egy közös cél érdekében (Kirby, 2008). A tagok közötti interakciót és kapcsolódást maga a zöldterület és a természetes környezet jelenléte is segíti. Az olyan környékek, ahol több nyilvános zöldterület található, alapvetően erősebb közösségekkel rendelkeznek (Ohmer és mtsai, 2009). A kooperáción keresztül a résztvevők fejlesztik interperszonális, kommunikációs készségeiket, valamint a viselkedési és kognitív kompetenciákat is (Ober Allen, Alaimo, Elam és Perry, 2008). A kertekben az ilyen együttműködés sok esetben akár barátságok kialakulásához is vezethet, illetve a tagok

általánosan sokkal jobb kapcsolatot ápolnak a környezetükkel, ismerőseikkel és a szomszédokkal, akiket barátságosabbnak és segítőkésznek tartanak (Blair, Giesecke és Sherman, 1991). A minőségi kapcsolatok kialakítása és fenntartása pedig szoros összefüggésben van a személyes életminőség javításával.

A közösségi kertek továbbá pozitívan befolyásolják az egészségügyi állapotot. A kertek szabadidős tevékenységet és fizikai aktivitást biztosítanak a résztvevők számára, ezáltal az egészségtelen életmód és az elhízás csökken a tagok körében (D'Abundo és Carden, 2008). A személyes jólét növekedéséhez hozzájárul a büszkeség, elégedettség érzése is, amit az élelmiszerek megtermelése és az önellátás képessége okozhat. Mindennek köszönhetően a résztvevők pozitívabban gondolkodnak saját élethelyzetükről, elégedettebbek az életükkel, valamint gyakrabban érzik úgy, hogy jó dolgok történnek a környezetükben.

Az egyéni pozitív hatásokon túlmutatva a városi társadalmak számára a közösségi kertek egyik legnagyobb hozzáadott értéke a közösségépítés. Azáltal, hogy az emberek együttműködnek, és megosztják egymással tudásukat és tapasztalataikat fontos humán tőke képződik (Macias, 2008). A tagok továbbá jobban megtanulnak felelősséget vállalni a tetteikért, mind egyéni, mind pedig közösségi szinten (Ober Allen és mtsai, 2008). A kooperáció azonban sok esetben nem csak a közösségi kert működésének keretein belül marad meg, hanem az erőteljes közösségi összetartás által vezérelve más területeken is megjelenik. Blair, Giesecke és Sherman kutatása (1991) szerint a közösségi kert tagok gyakrabban vesznek részt olyan társadalmi felelősségvállalási akciókban, mint ételosztás és szemétszedés. Mivel a résztvevők megismerkednek a kert környékén lakókkal, és kialakul egy szorosabb helyi közösség, az emberek érzékenyebbek lesznek a közösséget érintő más kérdésekben is (Armstrong, 2000). Így szívesebben vesznek részt a helyi politikában, kiállnak a közös ügyekért, és a megszokott közösségi passzivitás jelentősen csökken. A közösség tehát összességében jobban tud működni, ahol az emberek egymástól tanácsot kérnek és tanulnak. Emellett a közösségi kertek az aktív részvételen és a tudásmegosztáson keresztül a közösségek rezilianciáját is nagymértékben javítják (King, 2008).

Egy-egy környék revitalizációjában a közösségi kertek fontos szerepet játszhatnak, hiszen a résztvevők jobban odafigyelnek a környezetükre, és igyekeznek azt szépen kialakítani. A közösségi kertek környéke általában kevésbé szemetes, rendezettebb városrész. Továbbá az összetartóbb közösségek miatt a bűnözés kisebb méretet ölt, biztonságosabbá válnak a kertek környékei (Kirby, 2008). A közösségi kertek tehát számos tényezőt keresztül jobban működő közösségek kialakításához vezetnek, ahol a tagok biztonságban érzik magukat. Az ilyen

közösségekben a résztvevőket bevonják a döntési folyamatokba, fejlesztési lehetőséget biztosítanak számukra, míg azok felelősséget vállalnak a tetteikért, és aktívan tevékenykednek a közösségük és környékük érdekében (Holland, 2004). Ezáltal a közösségi kertek a városi közösségépítés fontos elemei lehetnek.

IV.2. Változások az ételkészítési szokásokban

A közösségi kertben való ételkészítés pozitívan befolyásolja a résztvevők ételkészítési szokását, és segít különböző fenntartható ételkészítési szokások kialakításában (Kim, 2017). Egészségügyi szempontból fontos kiemelni, hogy a tagok általában változatosabban étkeznek, és jobb minőségű ételkészítményeket fogyasztanak (Blair, Giesecke és Sherman, 1991). Ezt az okozhatja, hogy a kertészkedésen, valamint fizikai aktivitáson keresztül közelebb kerülnek az egészségesebb életmód ezen pilléréhez, így az egészséges étkezési szokások kialakítását is fontosnak tartják.

Számos tanulmány bizonyítja, hogy a közösségi kertben való tevékenység által a résztvevők zöldség- és gyümölcsfogyasztása növekszik. Alaimo, Packnett, Miles és Kruger (2008) kutatásában a közösségi kertek hatását vizsgálták az elfogyasztott zöldség és gyümölcs mennyiségére. Kutatásuk alapján a közösségi kertben résztvevők átlagosan naponta 1,4-szer több alkalommal fogyasztanak zöldséget és gyümölcsöt, mint azok, akik nem vesznek részt ilyen jellegű tevékenységben. Továbbá az egészségügyi szempontok figyelembevételével ajánlott napi 5 adag zöldség és gyümölcs elfogyasztásának valószínűsége is 3,5-szer nagyobb a résztvevők körében. Fontos kiemelni, hogy ez a magatartásváltozás nem korlátozódik csupán a kertben résztvevő tagokra, hanem az ő teljes háztartásukat érinti. Az elfogyasztott mennyiség növekedését egyrészt a saját ételkészítésén keresztül nagyobb rendelkezésre álló mennyiség magyarázhatja, valamint az ételkészítési folyamatban való részvétel is ösztönözheti.

Az ételkészítési szokásokat kisebb mértékben ugyan, de szintén befolyásolja a közösségi kert tagság. A kiskereskedelemben a szupermarketek vezető pozíciója a résztvevők körében is megmarad, azonban jobban igyekeznek elkerülni a termékek csomagolásából adódó felesleges műanyagszemét termelését, és gyakrabban használnak saját bevásárlószatyrot, valamint nagyobb hangsúlyt fektetnek a környezetvédelmi címkékre is (Kim, 2017). A kertészkedésen keresztül a tagok értékes tudásra tesznek szert a zöldségek és gyümölcsök szezonálisával kapcsolatban, így a vásárlás során nagyobb hangsúlyt fektetnek ennek a figyelembevételére (Turner, 2011).

Az élelmiszerhulladék csökkentése a fenntartható élelmiszerfogyasztás egyik legfontosabb pillére. Bár az élelmiszerhulladék mennyiségét elsődlegesen a háztartások jövedelmi szintje határozza meg, a fogyasztói tudatosságnak is lényeges szerepe van (Szűcs, 2019). Ehhez a tudatossághoz és a belső motivációhoz a közösségi kertben végzett tevékenységek jelentősen hozzájárulnak. A kert tagjai jobban odafigyelnek az élelmiszerhulladék mennyiségére és a lehetséges felhasználási módjaira (Kim, 2017). Emellett a közösségi kertek a komposztálásra is biztosítanak lehetőséget, amivel a kommunális hulladékba kerülő élelmiszer mennyisége tovább csökkenthető.

2. ábra Parcellák melletti komposztáló a budapesti Lőrinci Kertelő Közösségi Kertben

Forrás: Humusz Szövetség honlapja

A gyerekek és fiatalok szempontjából különösen hasznos a közösségi kertben való tevékenykedés edukációs oldala, hiszen a gyermekkorban kialakult fogyasztói szokások hosszú távon befolyásoló tényezők. A közösségi kertben való tevékenységeken keresztül a városi gyerekek olyan tudást kaphatnak a természetről, az élelmiszertermelésről és a táplálkozásról, amit a kertek nélkül nem tudnának megtapasztalni. Ha már ebben a korban hozzászoknak a gyümölcs- és zöldségfogyasztáshoz, akkor későbbi életük során is nagyobb valószínűséggel figyelnek oda az egészséges táplálkozásra (Hanbazaza, Triador, Ball, Farmer, Maximova, Alexander First Nation és Willows, 2015). Ez a tudás pedig nem sajátítható el ugyanilyen mértékben az iskolapadban, könyvből tanulva. Itt a kert által nyújtott élményalapú szemléletformáláson van a hangsúly, hiszen ez az a tanulási folyamat, ami a legtartósabb eredményeket hozza a gyerekek egészségtudatos nevelésében (Heim, Stang és Ireland, 2009). Ennek megfelelően az utóbbi időben már hazánkban is egyre több iskolai és óvodai közösségi kert került kialakításra.

IV.3. Fenntartható fogyasztói szemlélet kialakulása

A közösségi kertben való részvételnek köszönhetően a tagok fenntarthatóbb ételkészítési szokásokat alakítanak ki. Ez valójában az ételkészítésben való aktív tevékenységnek köszönhető, ami által az alapvetően városi életmódot folytató emberek közelebb kerülnek az ételkészítési rendszerekhez (Turner, 2011). Ebben nagyon fontos szerepe van a valódi tapasztalatszerzésnek, hiszen a résztvevők első kézből megtanulják mennyi erőforrást igényel az ételkészítés megtermelése, így jobban megbecsülik azokat. A leglényegesebb változás, hogy a közösségi kertben keresztül a tagok az ételkészítés passzív fogyasztóiból az ételkészítési folyamatok aktív részeseivé válnak (Holland, 2004). A közösségi kertek így mind egyéni, mind pedig közösségi szinten segítik a városi lakosság és az ételkészítési rendszerek közötti jelenleg nagy szakadék csökkentését.

Ez a szemléletformálás tükrözi az ételkészítési szokások fenntarthatóbbá alakítását. További aspektusokat is magába foglalva a közösségi kertekben való részvétel hosszú távon a fenntartható életmód kialakulását eredményezi (Turner, 2011). A fogyasztói magatartást vizsgálva elmondható, hogy a közösségi kertben résztvevők az átlagnál fenntarthatóbb fogyasztói szokásokat követnek. Erre a szakirodalomban két magyarázat található. Az egyik nézőpont szerint a közösségi kertekben valójában olyan emberek vesznek részt, akik fontosnak tartják a környezetet és a fenntarthatóságot, így az eltérő fogyasztói magatartás tulajdonképpen ebből ered. A másik nézőpont is egyetért azzal, hogy a közösségi kertek tagsága egyrészt ilyen emberekből áll, azonban emellett egy nagyon fontos magatartásformáló szerepet is tulajdonít a közösségi kerteknek (Kim, 2017). Ez a magatartásformálás a közösségi kertekben való tapasztalati és szociális tanulásból ered, mely eredményeként a résztvevők környezettudatos viselkedési mintákat vesznek át. Fontos még kiemelni, hogy ez a viselkedésváltozás ciklikusnak mondható, vagyis a közösségi kertek folyamatos tanulási lehetőséget biztosítanak a résztvevők számára. A közösségi kertek tehát alulról szerveződő tevékenységként nagyon fontos szerepet játszanak a fenntartható életmód, és különösen a fenntartható ételkészítés kialakításában. Megfigyelhető a résztvevők elmozdulása az ökológiai állampolgárság felé, ami hosszú távon akár a fenntarthatóság mélyebb elemeire is hatással lehet, mint például a teljes fogyasztás csökkentése vagy a fejlődés újragondolása (Seyfang, 2006).

A szakirodalmi munkák áttekintésével a célom a fenntartható ételkészítéssel és a közösségi kertekkel kapcsolatos összefüggések bemutatása volt. Dolgozatom következő fejezetében a kutatási kérdéseimet és a módszertant szemléltetem.

V. Kutatási kérdések és módszertan

V.1. Kutatási kérdések

Dolgozatomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy Magyarországon *a közösségi kertben való részvétel milyen magatartásformáló hatással rendelkezik a fenntartható étel- és ital-fogyasztási szokások kialakításában*. Kutatásom célja tehát, hogy erre a kérdésre választ találjak, valamint a kialakult étel- és ital-fogyasztási szokások közötti összefüggésekre rámutatva ismertessem a közösségi kert tagok fogyasztási szokásait.

A kutatási kérdésem megválaszolásának érdekében kutatási feltételezéseket fogalmaztam meg. Hipotézisvizsgálatára nem volt lehetőségem, hiszen exploratív módszert használtam az elemzésben.

K1: *A közösségi kert tagság befolyásolja az étel- és ital-fogyasztási szokásokat, és ösztönzi a fenntartható fogyasztási szokások kialakítását.* Ez azt jelenti, hogy a közösségi kertek a szemléletformáláson keresztül ténylegesen segíteni tudnak a magyar városi lakosságnak a fenntartható étel- és ital-fogyasztási szokások kialakításában. Ez a szakirodalmi áttekintés alapján a természettel való kapcsolat elmélyítésének és az étel- és ital-termelésben való részvételnek köszönhető.

K2: *A közösségi kertek magatartásformáló hatása függ az életkortól,* vagyis az idősebb generáció jobban ragaszkodik a már meglévő fogyasztói szokásaihoz, és így a magatartásformáló hatás a fiatalabb generációknál erősebb.

K3: *Az egyes fenntartható étel- és ital-fogyasztási szokások kialakulása között kapcsolat áll fenn.* Ez azt jelenti, hogy a kutatásban résztvevő személyek szokásainak változása között bizonyos mintázatok, magatartásformák figyelhetők meg.

K4: *A közösségi kert tagság magatartásformáló hatása az étel- és ital-fogyasztási szokásokon túl további fenntartható szokások kialakítását is segíti.* Tehát a közösségi kertek tagjai az élet más területein is igyekeznek fenntarthatóan élni.

A kutatási kérdésem mélyebb megértéséhez a kérdések megválaszolásán túl további összefüggéseket is vizsgálok a dolgozatomban. Bemutatom, hogy melyek a legfontosabb motivációs tényezők a közösségi kerthez való csatlakozásban, valamint milyen új tudással gazdagodnak a résztvevők. Továbbá ismertetem, hogy ma Magyarországon a közösségi kert tagság milyen demográfiai jellemzőkkel van összefüggésben. A közösségi kert tagokon kívül a

kutatásomban felmérem a jelenleg nem résztvevők hozzáállását a közösségi kertekhez, és az akadályokat, ami miatt nem vesznek részt a kertek működésében. A következő fejezetben az alkalmazott módszertant ismertetem, mely segítségével a kutatási kérdéseimet megválaszolom.

V.2. Kutatási módszertan

A közösségi kert tagok étel- és ital-fogyasztási szokásainak megismeréséhez és vizsgálatához kvantitatív megközelítést választottam. Ez a módszer strukturált adatgyűjtésre szolgál, melynek fő célja az ismérvek szerinti kapcsolatok felfedezése (Hajdu, 2018). A kvantitatív módszernek köszönhetően nagy adatmennyiséget tudtam összegyűjteni a fogyasztási szokásokról, a motivációkról és a tapasztalatokról. Ezek az adatok pontosak és objektívek, így statisztikai módszerekkel tudtam elemezni őket, hogy feltárjam az összefüggéseket. Az adatfelvétel anonim kérdőív segítségével történt, így a válaszadóktól beérkezett adatok könnyen összehasonlíthatók és elemezhetők voltak.

A kérdőív elkészítéséhez a Qualtrics programot használtam. A kutatásom eredményességéhez alapvetően a közösségi kert tagokhoz kellett eljuttatni a kérdőívet. Ehhez a Magyarországon működő közösségi kertekhez kerestem elérhetőséget, majd a koordinátoroknak elküldtem emailben a kérdőívet, akik továbbították azt a résztvevők számára. Továbbá a közösségi médiában számos közösségi kertnek van csoportja az információáramlás végett, így néhány csoportban is meg tudtam osztani a kérdőívet. Ennek a módszernek a segítségével nagyjából 20 közösségi kerthez sikerült eljuttatnom a kérdőívet, így elérve kutatásom célcsoportját. Az elért közösségi kertek túlnyomórészt Budapesten találhatók, de néhány vidéki kert is van közöttük. A tagok mellett a kérdőívben a közösségi kertben jelenleg nem résztvevők számára is fogalmaztam meg kérdéseket, hiszen az ő hozzáállásuk is értékes információval szolgál a témában. A kérdőívet így megosztottam más online felületeken is, aminek köszönhetően még többen kitöltötték azt. A kérdőív 2023. március 2. és március 26. között volt kitölthető.

A beérkezett adatokat a Qualtrics program, valamint az IBM SPSS program segítségével elemeztem. Alapvetően már a Qualtrics program adatai is hasznos információt nyújtottak számomra a kutatási kérdések megválaszolásához, de az ismérvek közötti kapcsolat mélyebb megértése érdekében az SPSS-ben elemeztem azokat. Mivel nominális és sorrendi változók álltak rendelkezésemre, ennek megfelelően választottam az alkalmazott statisztikai próbákat. A demográfiai változók és az étel- és ital-fogyasztási szokások közötti kapcsolat vizsgálatára Khi-négyzet próbát használtam, amivel a minőségi változók közötti összefüggéseket lehet elemezni. Az étel- és ital-fogyasztási szokások változásában fennálló belső kapcsolatokat mélyebben is

meg szerettem volna vizsgálni a kutatási kérdésem megválaszolásának érdekében. Ehhez rangkorrelációt készítettem, amit a Kendall-féle tau korrelációs együttható segítségével elemeztem. Továbbá elvégeztem egy faktoranalízist, hogy a fogyasztói magatartástípusokat azonosítsam. A közösségi kertben résztvevő emberek demográfiai hátterének értelmezéséhez szintén Khi-négyzet próbát használtam. A következő fejezetben a kérdőívem felépítését ismertetem.

V.3. A kérdőív felépítése

A kutatásomhoz használt kérdőívet úgy építettem fel, hogy a közösségi kertben résztvevők és a nem tagok számára is tartalmazzon kérdéseket. A közösségi kert tagot képezték a kutatásom célcsoportját, így a kérdéseim megválaszolásához a fogyasztási szokásaikról, közösségi kerttel kapcsolatos tapasztalataikról kérdeztem őket. A jelenleg nem tagok esetében arra voltam kíváncsi, hogy milyen motivációkkal rendelkeznek, vagy milyen tényezők akadályozzák őket a részvételben.

A kérdéssor tehát egy szűrőkérdéssel kezdődött, ami így hangzik: „Hallott már a közösségi kertekről?”. Nemleges válasz esetén biztosítottam egy rövid leírást, valamint egy képet is mellékeltem egy közösségi kertről. Így megkérdeztem a válaszadót, hogy ennek tudatában szívesen csatlakozna-e egy közösségi kerthez. Majd a válasz fényében rákérdeztem a motivációjára vagy az akadályozó tényezőkre. Amennyiben a kitöltő hallott már a közösségi kertekről, egy második szűrőkérdést is feltettem: „Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?”. Nemleges válasz esetén szintén megkérdeztem, hogy milyen tényezők akadályozzák ebben. Aki pedig aktívan részt vesz közösségi kert működésében, annak a következő blokkokban tettem fel a kérdéseket.

A kert tagok tapasztalataira vonatkozó kérdéseket három blokkban fogalmaztam meg. Az első blokkban a közösségi kert működésére, a résztvevő motivációjára, valamint a kertben termelt növényekre kérdeztem rá. A második blokkban a fenntartható élelmiszerfogyasztással kapcsolatban fogalmaztam meg 15 állítást, mely kulcsfontosságú a dolgozatom szempontjából. A kutatási kérdésem megválaszolásához a fogyasztói szokásokban beálló magatartásváltozást vizsgáltam. Így minden állítás esetében a válaszadónak a közösségi kert tagság előtti és a tagság óta követett szokásokat kellett összehasonlítani, majd egy ötfokú Likert skálán bejelölni, hogy a változás mennyire jellemző rájuk. Az élelmiszerfogyasztási szokások változásával kapcsolatos állítások a következők voltak:

Mióta közösségi kertben tevékenykedem,

-
1. Kiegyensúlyozottabb, egészségesebb étrendet követek
 2. Több zöldséget és gyümölcsöt fogyasztok
 3. Kevesebb tejterméket és/vagy húst fogyasztok
 4. Jobban odafigyelek, hogy helyi terméket vásárolok
 5. Gyakrabban járok piacra, termelői piacra
 6. Jobban odafigyelek, hogy szezonális termékeket válasszak
 7. Több bioterméket vásárolok
 8. Kevesebb előre elkészített ételt fogyasztok
 9. Többet főzök otthon
 10. Tudatosabban megtervezem a bevásárlást, hogy később kevesebb ételt kelljen kidobni
 11. Jobban odafigyelek, hogy az élelmiszereket elfogyasszam, mielőtt tönkremennek
 12. Szívesebben elfogyasztom a kevésbé tökéletes külsejű élelmiszereket
 13. Kevesebb élelmiszerhulladék keletkezik a háztartásban
 14. Külön gyűjtöm az élelmiszerhulladékot a kommunális hulladéktól
 15. Az élelmiszerhulladékot hasznosítom pl. komposztálással
-

*4. táblázat Fenntartható élelmiszerfogyasztással kapcsolatos állítások a kérdőívben
Forrás: saját szerkesztés*

A harmadik blokkban a további tapasztalatokkal kapcsolatban tettem fel kérdéseket. Megkérdeztem a kitöltőket, hogy milyen új tapasztalatokra, szemléletmódra tettek szert a közösségi kert tagság által, valamint milyen egyéb környezettudatos tevékenységeket végeznek a mindennapjaikban. Az eddig említett kérdéseket mind kötelező volt kitölteni. A blokk utolsó két kérdése nyitott kérdés volt, ami az olyan tapasztalatokra kérdezett rá, amelyekre a résztvevők előre nem számítottak, valamint lehetőséget biztosítottam egyéb megjegyzések leírására is. Ezek a kérdések opcionálisan kitölthetők voltak, de így is sok válasz érkezett, melyből jóval átfogóbb képet kaptam a kutatási témával kapcsolatban.

A kérdőívet egy mindenki által kötelezően kitöltendő demográfiai blokk zárta. Ebben olyan általános adatokra kérdeztem rá, mint a nem, a kor, lakóhely magyarországi régió szerint,

iskolai végzettség, havi nettó jövedelem, illetve háztartástípus. Feltevéseim szerint ezek a demográfiai adatok hatással vannak az ételmisszerfogyasztási szokásokra, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos attitűdre. A következő fejezetben a primer kutatásból származó eredményeket mutatom be, és értékelem azokat.

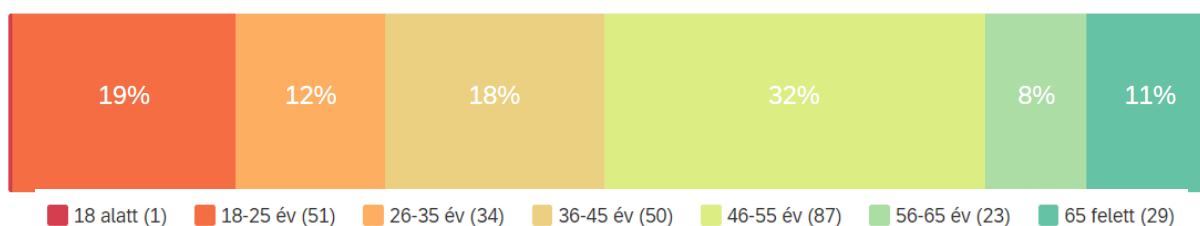
VI. Kutatási eredmények és értékelésük

VI.1. Demográfiai adatok

A kérdőívre összesen 275 érvényes kitöltés érkezett, vagyis ennyi ember töltötte ki teljesen a kérdőívet. Az elemzéshez csak a teljesen kitöltött válaszokat használtam. Ebből 105 kitöltés érkezett közösségi kert tagoktól, de a demográfiai adatokat a teljes, 275 fős mintára vonatkoztatva mutatom be.

A kitöltők közül 211 (76,7%) volt nő, és mindössze 63 (22,9%) volt férfi. Emellett egy kitöltés érkezett az „egyéb” válaszlehetőségre is (0,4%). 2022-es adatok alapján a magyar lakosság 52,1%-a nő és 47,9%-a férfi (KSH, 2022b). Így látszik, hogy nemek szerint a felmérésem nem reprezentatív. A női válaszadók nagyobb arányát magyarázhatja az, hogy a nők szívesebben és gyakrabban töltönek ki ilyen kérdőíveket.

A demográfiai blokk második kérdése az életkorra vonatkozott. Legnagyobb arányban a 46-55 éves korosztály képviselte magát, ahonnan 87 kitöltés érkezett. Ez a válaszadóknak a 31,6%-a. Mivel a magyar lakosságnak csak 17%-a tartozik ebbe a korosztályba (KSH, 2022c), a magasabb értékből arra következtetek, hogy ez a korosztály nagyobb mértékben tevékenykedik közösségi kertekben, mint a többi korcsoport. A 36-45 év közötti emberekből 50 (18,2%), míg a 18-25 év közöttiekből pedig 51 (18,6%) fő töltötte ki a kérdőívet. A fiatalok közötti magasabb kitöltési arányt magyarázhatja, hogy az ismerőseim és egyetemi hallgatótársaim számára is elérhető volt a kérdőív, és sokan kitöltötték azt. A 65 év feletti korosztályból 29 (10,6%) válasz érkezett. A kérdőívet kitöltők korcsoport szerinti megoszlását a következő ábra szemlélteti.

3. ábra A válaszadók megoszlása korcsoportonként

Forrás: saját szerkesztés a Qualtrics programmal

Lakóhely szerint a legtöbb kitöltés 112 (40,7%) Budapestről érkezett. Ennek oka egyrészt, hogy az általam elért közösségi kertek többsége Budapesten található, valamint a saját egyetemi ismerősi körömből is sokan a fővárosban laknak. A többi kitöltésnek kétharmada két régióból érkezett. Közép-Dunántúlt 58 (21,1%) válaszadó jelölte meg lakhelyéül, míg Nyugat-Dunántúlt 61 (22,2%) válaszadó.

A kitöltők legnagyobb része, 154 fő felsőfokú végzettséggel (főiskolai vagy egyetemi diploma) rendelkezik. Ez a válaszadóknak az 56%-a. 109 főnek (39,6%) középfokú végzettsége van érettségivel. A fennmaradó opciókat jóval kevesebben választották. A kitöltők közül 10 embernek (3,6%) középfokú végzettsége van érettségi nélkül, és mindössze 2 ember (0,7%) jelölte, hogy a legmagasabb iskolai végzettsége általános iskola 8 osztály. A magyar lakossággal összehasonlítva tehát jóval nagyobb arányban vannak a felsőfokú végzettségű emberek, hiszen a 15-74 éves magyar népességben csak 24,7%-nak van egyetemi vagy főiskolai diplomája (KSH, 2022d). Ebből arra következtetek, hogy a közösségi kertben résztvevő emberek átlagosnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A minta legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlását a 4. ábra mutatja.

4. ábra A válaszadók megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint

Forrás: saját szerkesztés a Qualtrics programmal

A havi nettó jövedelmet illetően a legtöbb, 68 kitöltés (24,7%) a 400 ezer forintnál magasabb jövedelemre érkezett. Ezt követte a 200-300 ezer forint közötti havi nettó jövedelem, amit 59 megkérdezett (21,5%) válaszolt. 22 válaszadó (8%) jelölte, hogy nem rendelkezik jövedelemmel, többségük valószínűleg hallgatói jogviszonnyal rendelkezik. Mivel egy bizalmasabb információra kérdeztem rá, ezért megadtam egy plusz válaszlehetőséget azok számára, akik nem akarják ezt az adatot megosztani. Ezt az opciót 41 fő (14,9%) jelölte. A válaszadók közötti magasabb havi jövedelem nagyobb aránya valószínűleg összefüggésben áll az átlagosnál magasabb iskolai végzettséggel.

A demográfiai blokk utolsó kérdése a háztartás jellegére vonatkozott. 128 válaszadó (46,5%) olyan többszemélyes háztartásban lakik, ahol gyermek is van. Gyermek nélküli többszemélyes háztartást 92 fő (33,5%) jelölt, míg az egyszemélyes háztartást 55 fő (20%) választotta.

A demográfiai adatokat elemezve jól látható, hogy a minta egyes ismérvek szerinti megoszlása nem egyezik a teljes magyarországi népességgel. Ennek részben az az oka, hogy a kérdőívet sok ismerősöm is kitöltötte. Ez torzíthatja az adatokat, hiszen a válaszadók közül sokan hasonló háttérrel rendelkeznek. Az átlagtól eltérő megoszlásnak a másik oka a közösségi kertben résztvevők bizonyos demográfiai jellemzőiben kereshető. Ezt a témát egy későbbi fejezetben mutatom be.

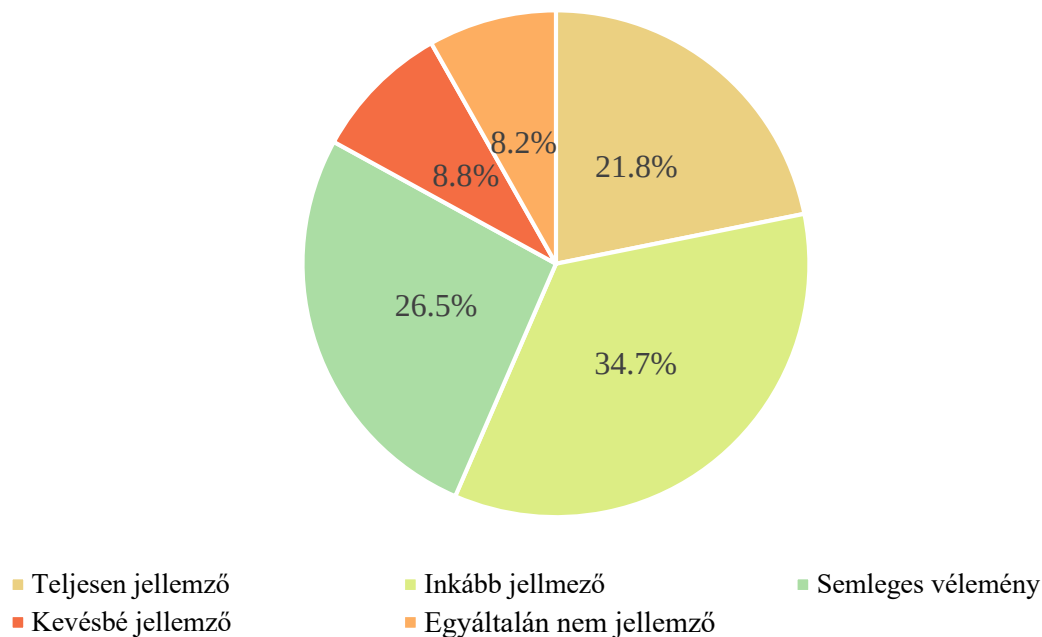
VI.2. Fenntartható étel- és ételkészítési szokások alakulása

Kutatásom legfontosabb kérdése, hogy a közösségi kerteknek van-e magatartásformáló hatása Magyarországon a fenntartható étel- és ételkészítési szokások kialakításában. Az erre vonatkozó kérdéseket csak a jelenleg közösségi kertben résztvevő 105 válaszadó töltötte ki. A beérkezett adatok segítségével erre a kérdésre kerestem a választ, míg a mélyebb, belső kapcsolatok feltárásához a megfelelő statisztikai próbákat alkalmaztam.

VI.2.1. Magatartásformáló hatás vizsgálata

Kérdőívem második blokkjában arra kértem a válaszadókat, hogy a jelenlegi étel- és ételkészítési szokásaikat hasonlítsák össze a közösségi kert tagság előtti magatartásukkal. A megfogalmazott állítások a két állapot közötti változásra kérdeztek rá. Azt, hogy mennyire jellemző rájuk a fenntarthatóbb fogyasztási irányba történő változás, egy ötfokú Likert skálán jelezték. Az 1-es érték az „egyáltalán nem jellemző”, míg az 5-ös érték a „teljesen jellemző” választ jelölte.

Ahhoz, hogy jól átláthassam az eredményeket, először összegezve vizsgáltam, majd az állításokat egyesével is elemeztem. Összesen 1 575 válasz érkezett be, hiszen 105 ember válaszolt a 15 állításra. A legtöbb, 546 (34,7%) válasz a 4-es, „inkább jellemző” lehetőségre érkezett. Ezt követte a „semleges”, 3-as opció, amit 417-szer jelöltek (26,5%), majd az 5-ös, „teljesen jellemző” lehetőség, ahová 344 válasz érkezett. Ez az összes válasznak a 21,8%-a. A „kevésbé jellemző” választ csak 139-szer, míg az „egyáltalán nem jellemző” választ csupán 129-szer jelölték. Az összegzett válaszok megoszlása az alábbi ábrán is látható:

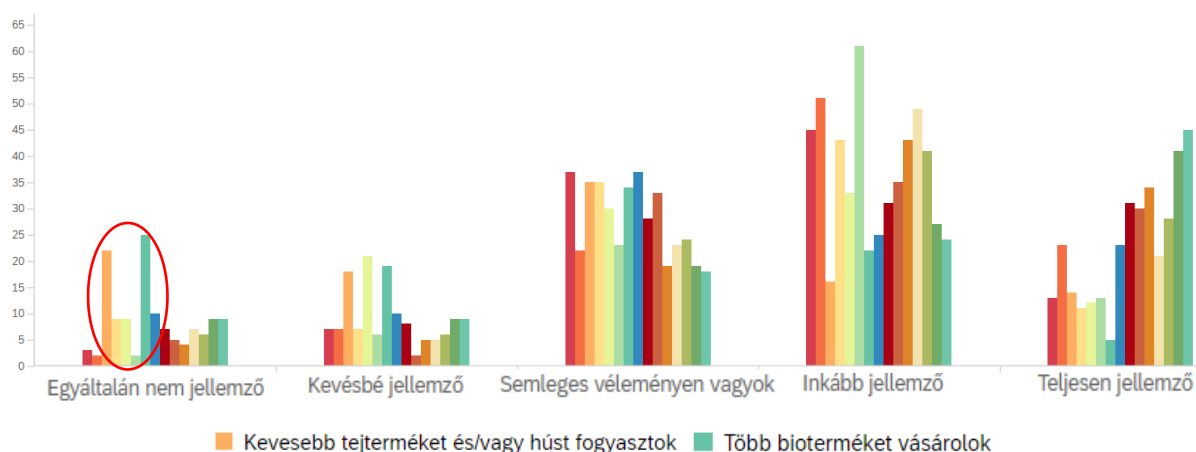
5. ábra Élelmiszerfogyasztási szokások változására adott válaszok megoszlása összegezve

Forrás: saját szerkesztés

Alapvetően már ebből is látható, hogy mind a 15 állítást figyelembe véve jellemző a válaszadókra a magatartásváltozás a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításával. Mivel Likert skálán mért adatokat statisztikailag sorrendi változóknak kell tekinteni, ezért csak a móduzt és a mediánt lehet értelmezni ebben az esetben (Hunyadi és Vita, 2019). A 15 állításból 9 alkalommal az „inkább jellemző” válasz fordult elő a legtöbbször, 2 esetben a „teljesen jellemző”, és egy alkalommal két móduz alakult ki az előbbi két válaszból. A maradék három esetben a „semleges véleményen vagyok” lehetőséget jelölték a legtöbben. A pontos megoszlásokat bemutató táblázat a dolgozat mellékletében található.

Érdeemes megvizsgálni, hogy melyik állítások esetében volt negatív, illetve pozitív irányban eltérés. A három állítás, ahol az ötfokú skálán a 3-as, „semleges” opció fordult elő legtöbbször a következő: 1) Kevesebb tejterméket és/vagy húst fogyasztok 2) Több bioterméket vásárolok 3) Kevesebb előre elkészített ételt fogyasztok. Az utóbbi esetében a többi válasz nagyobbik része a „jellemző” opciókra érkezett. Ezzel szemben a tej- és húsfogyasztásnál, valamint a biotermékek vásárlásánál egy ellentétes tendencia látszik, hiszen mindkét esetben többségben voltak a „nem jellemző” válaszokat jelölők. A kettő közül a biotermékek esetében volt nagyobb mértékű az eltérés, ahol 25 fő (23,8%) az „egyáltalán nem jellemző” lehetőséget, míg 19 fő (18,1%) a „kevésbé jellemző” lehetőséget jelölte. Ezzel szemben a „teljesen jellemző” opcióra csak 5 válasz (4,8%) érkezett. Látszik tehát, hogy a tej- és húsfogyasztási, valamint a biotermékek vásárlási szokásaira nincsen akkora hatással a közösségi kert tagság, mint a többi

fenntartható élelmiszerfogyasztási szokás alakítására. Napjainkban a jólét növekedésével a húsalapú étrendek dominánssá válnak a fejlett országokban (Kim, 2017), és ez az egyik fő élelmiszerfogyasztási trend Magyarországon is. A beérkezett adatokból is kimutatható, hogy ezt a szokást még a közösségi kert tagság sem tudja jelentős mértékben megváltoztatni, hiszen annyira mélyen bele van rögzülve a mai társadalom fogyasztási szokásaiba. Míg a nagymértékű húsfogyasztás a világ fejlett országaira egyaránt jellemző, a biotermékek vásárlása a magyar népesség körében az európai átlag alatt van. Ennek oka, hogy a bioélelmiszernek magasabb az ára, és a legtöbb fogyasztót pontosan ez a magasabb költség tartja vissza a vásárlástól (Dörnyei, 2008). A következő ábrán látható az állítások megoszlása, valamint a biotermékek és a hús- és tejfogyasztás esetén a „nem jellemző” válaszoknál kiugró alacsony értékek is.

6. ábra A bioélelmiszerek, tejtermékek és hús fogyasztásának változása a válaszadóknaál

Forrás: saját szerkesztés a Qualtrics programmal

Pozitív irányú eltérés az élelmiszerhulladékkal kapcsolatos két állítás (külön gyűjtöm az élelmiszerhulladékot a kommunálistól, illetve az élelmiszerhulladékot hasznosítom pl. komposztálással) esetében történt. A szeparált gyűjtésnél 39,1% jelölte a „teljesen jellemző”, míg 25,7% az „inkább jellemző” lehetőséget. A hasznosításnál ezek az arányok rendre 42,9% és 22,9%. Ez azt jelenti, hogy az élelmiszerhulladékkal kapcsolatos fenntartható szokások kialakításában az átlagosnál is nagyobb segítséget nyújt a közösségi kert tagság, hiszen több mint a válaszadók felére jellemző a pozitív magatartásváltozás. Ennek oka, hogy a közösségi kertekben legtöbbször lehetőséget biztosítanak a komposztálásra, ami általában a városi lakosságnak egyébként nem áll rendelkezésére. Fontos azonban megemlíteni, hogy az élelmiszerhulladékkal kapcsolatban az egyik legfontosabb cél a megelőzés, vagyis a keletkezett hulladék mennyiségének csökkentése. Bár erre is pozitív hatással van a közösségi kertben való

tevékenység, láthatóan kisebb mértékben. Jelenleg inkább az élelmiszerhulladék kezelését befolyásolja jobban.

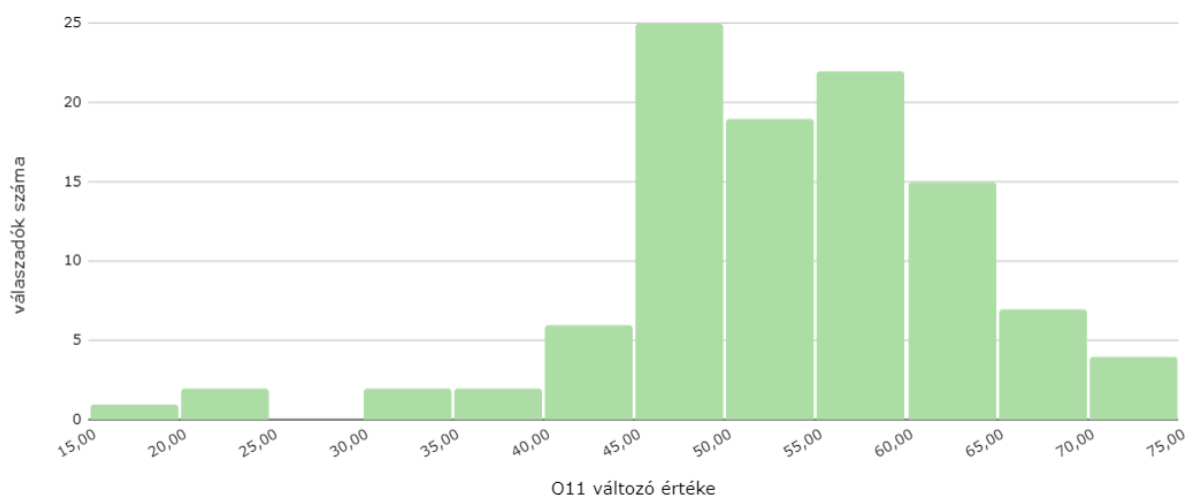
A közösségi kert tagok magatartásváltozásának mélyebb megértése érdekében a beérkezett adatokból létrehoztam egy új változót az SPSS program segítségével. Az új változóban (Q11) összegeztem az eredeti 15 állítás értékeit ($Q11 = Q11_1 + Q11_2 + \dots + Q11_15$). Az így létrejött Q11 változó intervallum mérési szinten értelmezhető, azaz egy mennyiségi változó. Ennek megfelelően statisztikailag magasabb szinten lehet értelmezni a minőségi változókhoz képest (Hunyadi és Vita, 2019). A változó 15 és 75 közötti értékeket vehet fel, 15-öt abban az esetben, ha a megkérdezett minden állításnál az 1-es, „egyáltalán nem jellemző” értéket, 75-öt pedig akkor, ha minden állításnál az 5-ös, „teljesen jellemző” értéket jelölte. Az előbbi jelenti azt, hogy a válaszadó szokásai egyáltalán nem változtak meg a közösségi kert tagság által, míg az utóbbi a lehető legnagyobb magatartásváltozást jelenti. A legfontosabb statisztikai mutatókat a következő táblázat mutatja.

Minimum	17
Maximum	74
Átlag	52,97
Szórás	9,92
Relatív szórás	18,72%

5. táblázat Magatartásváltozás értékelése a Q11 változó statisztikai mutatóival

Forrás: saját szerkesztés

A minimum és maximum értékekből látható, hogy mindkét irányban születtek szélsőséges értékek. Volt válaszadó, akinek szinte semmilyen mértékben nem változtak az élelmiszerfogyasztási szokásai, de olyan is volt, aki egy „inkább jellemző” válasz megjelölésén kívül az összes többi esetben maximális változást érzékelt. Az 53-as átlag értékből leolvasható, hogy a válaszadók többsége a közösségi kert tagság óta fenntarthatóbb élelmiszerfogyasztási szokásokat követ. A válaszok megoszlását hisztogrammal is szemléltetem. Ehhez 12 kategóriát használtam, melyek intervalluma 5 egység. A skála második felében jóval több válasz található, továbbá az adatok mediánja az 53. A hisztogram egy balra elnyúló eloszlást mutat.

7. ábra Magatartásváltozás értékelése hisztogrammal

Forrás: saját szerkesztés

Az adatok elemzéséből fontos következtetések vonhatók le. *A közösségi kert tagságnak valóban van magatartásformáló hatása az élelmiszerfogyasztással kapcsolatban. A tagok fenntarthatóbb fogyasztási szokásokat alakítanak ki a részvételnek köszönhetően.* Ez bizonyítja azt, hogy az élelmiszertermelésben való részvétel pozitív kihatással van a magyar városi lakosság élelmiszerfogyasztási szokásaira. Annak köszönhetően, hogy a résztvevők megtapasztalják az élelmiszer termelésének folyamatát, betekintést nyernek abba, hogy ehhez valójában mennyi erőforrásra és munkára van szükség. Ennek megfelelően több értéket látnak az élelmiszerekben, és összességében a fogyasztói magatartásuk is átalakul.

VI.2.2. A magatartásváltozás és a demográfiai tényezők vizsgálata χ^2 próbával

Az élelmiszerfogyasztási szokások és az egyes demográfiai változók közötti kapcsolatot keresztábrás elemzéssel vizsgáltam, melyhez a Khi-négyzet (χ^2) próbát alkalmaztam. A próba elvégzésének feltétele, hogy az összes cella legfeljebb 20%-ában legyen az elvárt gyakoriság száma kevesebb, mint 5 (Hunyadi és Vita, 2019). Ahhoz, hogy ez a feltétel fennálljon, és megvizsgálhassam a kapcsolatot az életkor és a magatartásváltozás között, a változók újrakódolására volt szükség. A magatartásváltozás értékeléséhez a korábban bemutatott Q11 változót használtam, és három kategóriát képeztem: 1) nem jellemző a változás (35-nél kevesebb érték) 2) közepesen jellemző a változás (35-54 közötti érték) 3) jellemző a változás (54-nél nagyobb érték). Az életkor esetében két korcsoportot hoztam létre, úgy, hogy azok közel azonos elemszámúak legyenek. Így az első kategória nagyjából az Y és Z generációt, míg a másik az X és a Baby Boomer generációt jelöli. Az így létrehozott keresztábrában már csak 2 cellában kevesebb az elvárt gyakoriság, mint 5. Ez azért van így, mivel a magatartásváltozásban

csupán 5 fő tartozik a „nem jellemző” kategóriába, így a próbát elvégezhetőnek tekintettem. A megoszlásokat az alábbi keresztábra szemlélteti:

Életkor * Élelmiszerfogyasztási szokások változása Crosstabulation

			Élelmiszerfogyasztási szokások változása			Total
			Nem jellemző	Semleges	Jellemző	
Életkor	Y és Z generáció	Count	3	28	18	49
		Expected Count	2.3	24.3	22.4	49.0
		% within Életkor	6.1%	57.1%	36.7%	100.0%
		% within Élelmiszerfogyasztási szokások változása	60.0%	53.8%	37.5%	46.7%
	X generáció és Baby Boomer	Count	2	24	30	56
		Expected Count	2.7	27.7	25.6	56.0
		% within Életkor	3.6%	42.9%	53.6%	100.0%
		% within Élelmiszerfogyasztási szokások változása	40.0%	46.2%	62.5%	53.3%
Total	Count	5	52	48	105	
	Expected Count	5.0	52.0	48.0	105.0	
	% within Életkor	4.8%	49.5%	45.7%	100.0%	
	% within Élelmiszerfogyasztási szokások változása	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

6. táblázat Élelmiszerfogyasztási szokások változása és életkor keresztábra

Forrás: SPSS programmal készítve

Az eredmény megmutatja, hogy a két változó között nincs kapcsolat, hiszen $p > 0,05$. Így tehát a magatartásváltozást nem befolyásolja az életkor.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3.055 ^a	2	.217
Likelihood Ratio	3.074	2	.215
Linear-by-Linear Association	2.887	1	.089
N of Valid Cases	105		

7. táblázat Khi-négyzet próba a magatartásváltozás és az életkor kapcsolatában

Forrás: SPSS programmal készítve

További demográfiai változókkal is végrehajtottam a Khi-négyzet próbát, lehetséges kapcsolatot keresve. Összességében azonban egyik demográfiai változó esetében sem lehet szignifikáns kapcsolatról beszélni. A kapcsolatvizsgálatot az egyes állításokra (ötfokú skálával) külön is elvégeztem, ahol néhány esetben találtam összefüggést. Az életkor és a kevesebb előre

elkészített étel fogyasztás kapcsolatának vizsgálata esetében $p = 0,012$, vagyis a két változó között szignifikáns kapcsolat van. A fiatalabb generációkra kevésbé jellemző az előre elkészített ételek mennyiségének csökkenése. Ez nem annyira meglepő, hiszen az idősebb korosztály alapvetően is kevésbé fogyaszt ilyen termékeket. A kapcsolat erősségét a Cramer's V együttható mutatja, mely jelen esetben 0,35. Ez a közepesnél gyengébb kapcsolatot jelent.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12.877 ^a	4	.012
Likelihood Ratio	13.348	4	.010
Linear-by-Linear Association	6.860	1	.009
N of Valid Cases	105		

8. táblázat Khi-négyzet próba az előre elkészített ételek fogyasztása és az életkor között

Forrás: SPSS programmal készítve

A háztartás típusa és az élelmiszerhulladék mennyiségének csökkenése között szintén közepesnél gyengébb kapcsolat van (Cramer's $V = 0,39$). Az egyszemélyes háztartások esetében jellemzőbb az élelmiszerhulladék mennyiségének csökkenése. A Khi-négyzet próbákat elvégezve látható, hogy az élelmiszerfogyasztási szokások változása és a vizsgált demográfiai ismérvek között összességében nincs kapcsolat. Ebből arra következtetnek, hogy a közösségi kert által előidézett magatartásváltozás a demográfiai adatoktól független. A közösségi kertben való tevékenység által úgy alakulnak ki fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások, hogy azt az egyes tagok előzetes háttére nem befolyásolja. A következő fejezetben az egyes fogyasztói szokások közötti összefüggéseket mutatom be.

VI.2.3. Élelmiszerfogyasztási szokások változásának vizsgálata faktoranalízissel

A 15 vizsgált élelmiszerfogyasztási szokás alakulását Likert skálán mértem fel, ami sorrendi változót eredményez. Így a közöttük fennálló belső kapcsolatok elemzéséhez az SPSS segítségével rangkorrelációt készítettem, amit a minőségi ismérvek esetében kell használni (Hunyadi és Vita, 2019). A kapott eredmények értékelésében a Kendall-féle tau korrelációs együttható segített. Ezek értékéből látszik, hogy 5%-os szignifikanciaszinten a legtöbb élelmiszerfogyasztási szokás változása között legalább közepesnél gyengébb, pozitív kapcsolat tapasztalható. Tehát amennyiben egy megkérdezett egy adott élelmiszerfogyasztási szokással

kapcsolatban magatartásváltozást érzékelt, a többi szokás esetében is nagyobb eséllyel változott a magatartása. Közepesnél kissé szorosabb kapcsolatot mutat a korrelációs együtttható értéke ($\tau_b=0,616$) a zöldség- és gyümölcsfogyasztás növekedése és az egészségesebb, kiegyensúlyozottabb étrend követése esetén. Ez azt jelenti tehát, hogy aki a közösségi kertben való részvételnek köszönhetően több zöldséget és gyümölcsöt fogyaszt, az általában az egészséges étrend más aspektusaira is elkezd odafigyelni. Szintén közepesnél szorosabb a kapcsolat ($\tau_b =0,645$) a bevásárlás tudatos megtervezése és az élelmiszerek lejáratára való odafigyelés között, vagyis az élelmiszertermelésben való részvétel eredményeként a tagok tudatosan igyekeznek csökkenteni az élelmiszerhulladék mennyiségét prevencióval.

Több egymással korreláló változó összefüggésének vizsgálatára érdemes faktoranalízist használni (Kis-Tóth, Lengyelne és Tóthné, 2013). Ennek lényege, hogy a változókat kisebb számú faktorokba rendezzük, melyen belül nagyobb a korreláció mértéke, mint a faktoron kívül. Ahhoz, hogy megnézzem, hogy az élelmiszerfogyasztási szokások változói alkalmasak-e a faktoranalízis elvégzésére, először a Bartlett teszt eredményét és a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) kritériumot vizsgáltam meg.

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.806
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	773.459
	df	105
	Sig.	<.001

9. táblázat Faktoranalízis alkalmazhatósági feltételeinek vizsgálata

Forrás: SPSS programmal készítve

A KMO értéke jelen esetben 0,806, ami azt mutatja, hogy *a változók alkalmasak a faktoranalízis elvégzésére*. Ugyanígy a Bartlett tesztből is ez a következtetés vonható le, hiszen $p < 0,05$. A faktorok számának meghatározásához főkomponens módszert használtam.

A magyarázott teljes variancia (total variance explained) táblázatból látható, hogy az élelmiszerfogyasztási szokások változásában *négy faktort* érdemes használni, amelyek együttesen a teljes variancia 67,55%-át (>60%) magyarázzák. Ezt támasztja alá a scree plot ábra is, ahol az ötödik faktorszámnál találhatunk könyökpontot (elbow-kritérium).

Total Variance Explained									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5.712	38.083	38.083	5.712	38.083	38.083	3.414	22.759	22.759
2	1.765	11.766	49.849	1.765	11.766	49.849	2.412	16.082	38.841
3	1.514	10.096	59.945	1.514	10.096	59.945	2.192	14.615	53.456
4	1.141	7.605	67.549	1.141	7.605	67.549	2.114	14.093	67.549
5	.875	5.834	73.383						
6	.800	5.333	78.716						
7	.667	4.447	83.162						
8	.569	3.792	86.955						
9	.512	3.412	90.366						
10	.321	2.139	92.505						
11	.288	1.919	94.423						
12	.258	1.722	96.145						
13	.241	1.609	97.754						
14	.192	1.282	99.037						
15	.145	.963	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

10. táblázat Faktorok számának meghatározása

Forrás: SPSS programmal készítve

A faktorok számának meghatározása után elvégeztem egy faktorrotációt az értelmezhetőség javításának céljából, melyhez varimax forgatási módszert alkalmaztam. Az így kapott eredményt a 11. táblázat ábrázolja.

1. faktor	• Tudatosabban megtervezem a bevásárlást • Jobban odafigyelek az élelmiszerek lejáratí idejére • Szívesebben elfogyasztom a kevésbé tökéletes külsejű élelmiszereket • Többet főzök otthon • Jobban odafigyelek, hogy szezonális terméket válasszak • Kevesebb élelmiszerhulladék keletkezik a háztartásban
2. faktor	• Gyakrabban járok piacra, termelői piacra • Több bioterméket vásárolok • Jobban odafigyelek, hogy helyi terméket vásárolok
3. faktor	• Kiegyensúlyozottabb, egészségesebb étrendet követek • Több zöldséget és gyümölcsöt fogyasztok • Kevesebb előre elkészített élelmiszert fogyasztok • Kevesebb tejterméket és/vagy húst fogyasztok
4. faktor	• Külön gyűjtöm az élelmiszerhulladékot a kommunálistól • Az élelmiszerhulladékot hasznosítom pl. komposztálással

11. táblázat Faktoranalízis eredménye

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek válaszai alapján tehát 4 főle magatartástípus azonosítható. Az első faktorba tartozó szokások a tudatos fogyasztással hozhatók kapcsolatba. Ez azt mutatja, hogy az élelmiszertermelésben való részvétel által a közösségi kert tagok tudatosabb fogyasztói szokások kialakítására törekcszenek. A tudatosabb bevásárlás és az élelmiszerek lejáratí idejére való odafigyelés az élelmiszerhulladék csökkentését célozza, ami többnyire sikerül is az

embereknek. Szintén a termelési folyamatban való részvételnek köszönhetően az emberek pozitívabban állnak az élelmiszerekhez. Sokkal kevésbé tekintik azokat pusztá árucikknek, helyette tudatosul, hogy ez egy természetes, élő folyamatnak az eredménye. Ennek köszönhetően szívesebben fogyasztanak kevésbé tökéletes külsejű élelmiszereket, és a szezonálisra is jobban odafigyelnek. Az első faktorba tartozik továbbá a több otthon elkészített étel fogyasztása. Feltételezésem szerint ennek az az oka, hogy a közösségi kert tagok megtapasztalják a saját munkával megtermelt élelmiszerek fogyasztásának örömét. Hasonlóképpen tehát az általuk elkészített ételeket is jobban értékelik, szívesebben főznek otthon.

A második faktorba olyan élelmiszervásárlással kapcsolatos szokások kerültek, melyek többnyire plusz költséget jelentenek. A biotermékek, a helyi és a termelői piacokon árult termékek általában drágábbak, mint a szupermarketben vagy boltban vásárolt élelmiszer. Az ilyen termékek vásárlásában szoros kapcsolat van.

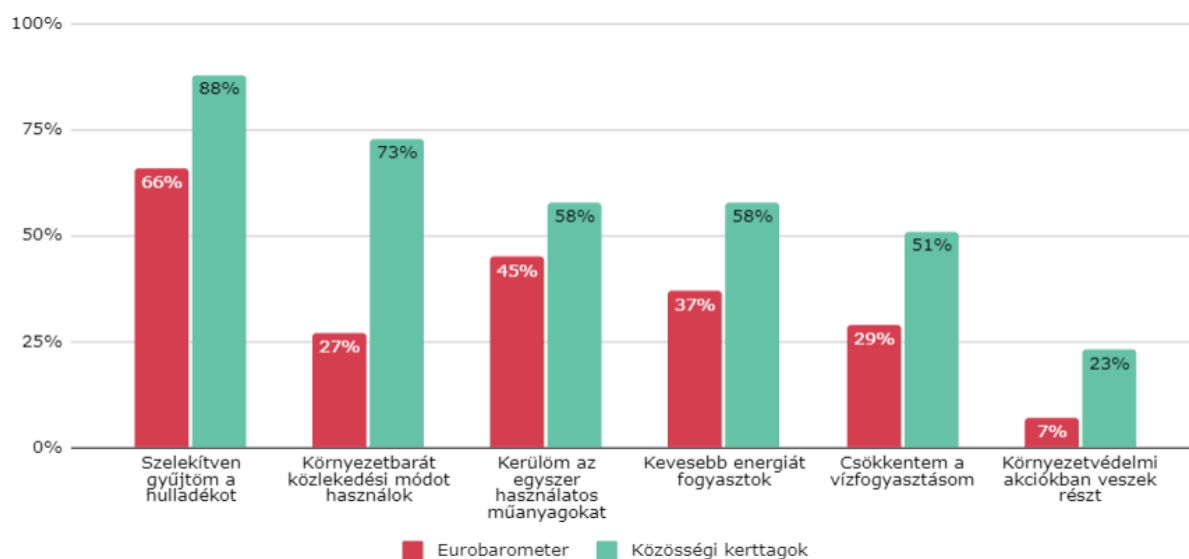
A harmadik faktorba tartozó szokások az egészséges életmóddal vannak összefüggésben. Feltevésem szerint ezt a magatartástípust követő emberek legfontosabb szempontja az egészséges életmód és étrend kialakítása. Ennek megfelelően több zöldséget és gyümölcsöt, illetve kevesebb előre elkészített ételt, tejterméket és húst fogyasztanak.

A negyedik és egyben utolsó faktorba csupán két élelmiszerhulladék kezelésével kapcsolatos fogyasztási szokás került. Ezek az élelmiszerhulladék külön gyűjtése a kommunális hulladéktól, valamint annak hasznosítása például komposztálással. Láthatóan a közösségi kert tagság nagymértékben segíti ezeket a szokásoknak a kialakítását, melyek érthetően gyakran együtt is járnak. A kertek egyrészt lehetőséget is teremtenek a komposztálás általi hasznosításra, továbbá az élelmiszertermelés közben megtapasztalják annak jótékony hatását is. Ez fontos motivációs tényezőt jelent az élelmiszerhulladék kezelésével kapcsolatban. A következő fejezetben az élelmiszerfogyasztáson túl kialakuló fenntartható fogyasztási szokásokat mutatom be.

VI.3. Fenntartható fogyasztói magatartás vizsgálata

Szakirodalmi munkák alapján elmondható, hogy a közösségi kertben résztvevők többnyire az átlagosnál fenntarthatóbb fogyasztói szokásokat követnek. Kutatásomban arra kerestem a választ, hogy a Magyarországon működő közösségi kertek tagjai milyen élelmiszerfogyasztáson túlmutató fenntartható fogyasztói szokásokat követnek. Ehhez az

Eurobarometer fenntarthatósággal kapcsolatos kutatást vettem alapul, amely az európai állampolgárok körében végzett reprezentatív közvéleménykutatás (Eurobarometer, 2020). A felmérésben a több mint 27 000 megkérdezettnek azokat a tevékenységeket kellett megjelölnie, amit az elmúlt hat hónap során végeztek. Ezek közül a tevékenységek közül kiválasztottam az Eurobarometer válaszadói által legnagyobb arányban megjelölteket, és a saját kérdőívemben ezekre kérdeztem rá. Megadtam egy válaszlehetőséget azoknak is, akik semmilyen más fenntartható fogyasztói szokást nem követnek, azonban erre egyáltalán nem érkezett válasz. A közösségi kert tagoktól beérkezett válaszokat összehasonlítottam az Eurobarometer felmérés eredményeivel, amit az alábbi ábra mutat:

8. ábra Kutatási eredmény és Eurobarometer adatok összehasonlítása

Forrás: saját szerkesztés Eurobarometer felmérés alapján

Az összes vizsgált fenntartható fogyasztási szokást nagyobb arányban jelölték a közösségi kert tagok. Mindkét minta esetében a szelektív hulladékgyűjtést jelölték meg a legtöbben. Feltételezésem szerint ez részben annak köszönhető, hogy az elmúlt időben a környezetbarát magatartás kommunikációjában a szelektív hulladékgyűjtésre kifejezetten nagy hangsúlyt helyeznek. Az arányok közötti legnagyobb eltérés a környezetvédelmi akcióban való részvételben és a közlekedési módban érzékelhető. Ezen válaszok esetében a közösségi kert tagoknál nagyjából háromszor akkora a választ megjelölők aránya, mint az Eurobarometer felmérés megkérdezettjei között. Környezetvédelmi akcióban a közösségi kert tagoknak majdnem a negyede részt vesz. A résztvevők a tagságon keresztül jobban megismerkednek a környéken élőkkel, így a közvetlen környezetük is fontosabb lesz számukra, ami motiválja őket az aktív cselekvésben (Armstrong, 2000).

A kérdőívben megadtam „egyéb” opciót is, ahova 7 válasz érkezett. Ide többen írtak a közösségi kert működésével kapcsolatos környezetbarát tevékenységeket, például a parcella letakarását a kevesebb locsolás végett, illetve a méhek védelmét és az arra való figyelemfelhívást. Érkezett válasz a csomagolásmentes vásárlásról, a használt olaj gyűjtéséről, valamint a fogyasztás és felesleges vásárlás alapvető csökkentéséről is.

A közösségi kert tagok válaszai és az Eurobarometer felmérés adataiból kiderül, hogy a kert tagok nagyobb mértékben követnek fenntarthatóbb fogyasztói szokásokat. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ez nem feltétlenül tulajdonítható kizárólag a közösségi kert magatartásformáló hatásának. A kérdőív ezzel kapcsolatos kérdésében nem a közösségi kert tagság előtti és az azóta követett szokásokat kellett összehasonlítani, mint az ételmisszerfogyasztás esetében. Így tehát a fenntartható szokások nagyobb mértékű követését egyrészt az is magyarázhatja, hogy alapvetően olyanok vesznek részt a közösségi kertekben, akik fogékonyak a környezetvédelemre. Egy megkérdezett azt írta megjegyzésben, hogy sem az ételmisszerfogyasztással, sem az egyéb fenntartható magatartás kialakításával nincs összefüggésben a közösségi kert tagsága. Ő úgy érzi, hogy a szokásai kialakításában sokkal inkább a gyermekkori neveltetésének van szerepe, hiszen őt a pazarlás elkerülésére és a takarékoskodásra tanították. A beérkezett válaszok alapján azonban a tagok többsége fontos szerepet tulajdonít a közösségi kertben való tevékenységnek a környezettudatos magatartás növelésében. Egy válaszadó így fogalmazott: „*a közösségi kertészkedés átfogó környezetbarát szemlélethez vezet*”.

VI.4. Közöségi kert részvétel és demográfia vizsgálata χ^2 próbával

A közösségi kert részvétel és a demográfiai háttér között fennálló összefüggések megértése érdekében Khi-négyzet próbát alkalmaztam. A „jelenleg aktívan részt vesz közöségi kert működésében?” kérdést olyan válaszadók töltötték ki, akik a kérdőívet megelőzően már hallottak a közösségi kertekről (213 fő). A kertben való részvétel három demográfiai változóval mutat szignifikáns kapcsolatot ($p < 0,05$). Az egyik változó a korosztály, ahol a Cramer's V együtttható 0,422 értéket vesz fel, ami közepesnél kissé gyengébb kapcsolatot jelez.

A kereszttáblából látszik, hogy a kérdőívre válaszoló fiatalok jóval nagyobb része nem vesz részt közöségi kertben. Feltételezésem szerint ezek a megkérdezettek többségében az egyetemi hallgatótársaim közül kerülnek ki. Ezzel ellentétben a 65 év feletti válaszadók majdnem 75%-a tevékenykedik közöségi kertben. Ebben szerepe van annak, hogy a korosztály közöségi kertben nem résztvevő tagjait kisebb mértékben sikerült elérnem a kérdőívvel, hiszen kevésbé

aktívak a közösségi média felületeken. Érdekes megnézni a közösségi kert tagok életkor szerinti megoszlását. Láthatóan a kert a már önálló életet kezdett felnőtteket vonzza inkább, 25 év alatt mindössze két válaszadó jelölte, hogy közösségi kertben tag. Továbbá az is látható, hogy 26-55 éves kor között az idősebbekre jobban jellemző a tagság. Valószínűleg kisgyermek mellett nehezebb időt szakítani az ilyen jellegű tevékenységekre. Ahogy a gyerekek egyre önállóbbak lesznek, úgy egyre több szabadidő áll a szülők rendelkezésére.

Crosstab

		12. Melyik korcsoportba tartozik?								
		18 alatt	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65 felett	Total	
2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	Igen	Count	0	2	21	26	28	8	20	105
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	0.0%	1.9%	20.0%	24.8%	26.7%	7.6%	19.0%	100.0%
		% within 12. Melyik korcsoportba tartozik?	0.0%	7.7%	72.4%	63.4%	40.6%	40.0%	74.1%	49.3%
	Nem	Count	1	24	8	15	41	12	7	108
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	0.9%	22.2%	7.4%	13.9%	38.0%	11.1%	6.5%	100.0%
		% within 12. Melyik korcsoportba tartozik?	100.0%	92.3%	27.6%	36.6%	59.4%	60.0%	25.9%	50.7%
Total	Count	1	26	29	41	69	20	27	213	
	% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	0.5%	12.2%	13.6%	19.2%	32.4%	9.4%	12.7%	100.0%	
	% within 12. Melyik korcsoportba tartozik?	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	

12. táblázat Közöségi kert részvétel és életkor keresztábla

Forrás: SPSS programmal készítve

A közösségi kertben való aktív tevékenység és a válaszadók lakóhelye magyarországi régióként közepesnél erősebb kapcsolatot mutat, hiszen a Cramer's V együttható értéke 0,729. Ez tükrözi azt, hogy jelenleg a Magyarországon működő közösségi kertek nagy többsége Budapesten található. A közösségi kert tagok válasza 77,1%-ban a fővárosból érkezett, míg Pestről, Észak-Magyarországról és az Észak Alföldről 6-6 válasz jött be (5,7%).

A harmadik kapcsolat a háztartás típusa és a részvétel között mutatható ki. Ez jóval gyengébb, mint az előbb említettek ($p = 0,034$). A Cramer's V együttható 0,178 értéket vesz fel. Az egyszemélyes háztartások nagyobb mértékben vesznek részt közösségi kertekben, míg a többszemélyes, gyermekes háztartások kisebb mértékben. Ez összefüggésben van az életkorral kapcsolatos magyarázattal. A gyermekes háztartások esetében főként a fiatal felnőtteknek kevesebb szabadidő áll rendelkezésére, míg az egyszemélyes háztartások főleg az idősebb emberekre jellemzőek. Számukra a közösségi kertek jó kikapcsolódási és szocializációs lehetőséget biztosítanak. A közösségi kert részvétel és a lakóhely, valamint a részvétel és a háztartás típusa keresztáblák a mellékletben találhatóak.

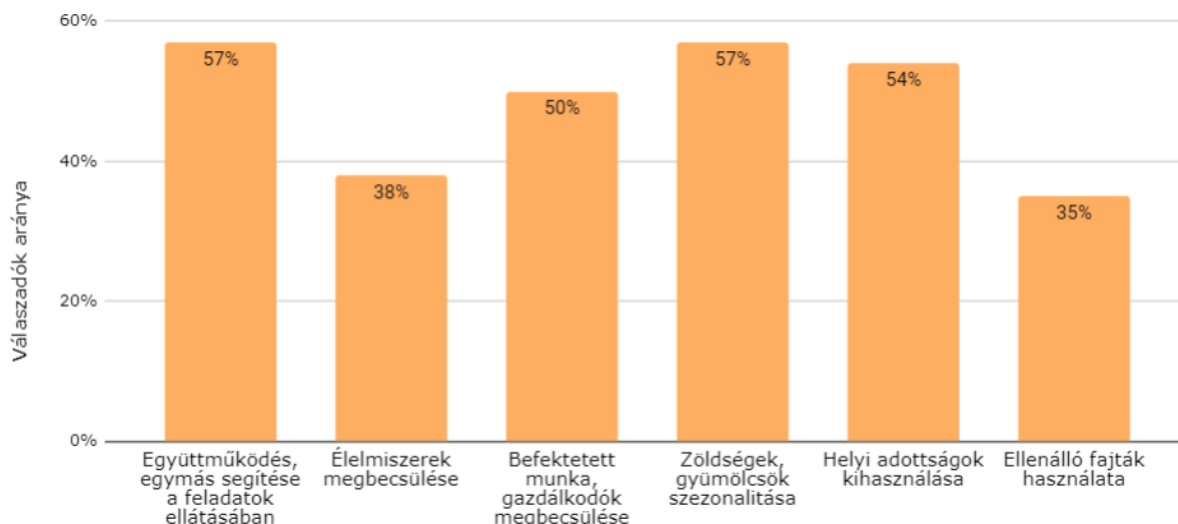
A legmagasabb iskolai végzettség esetében nincsen szignifikáns kapcsolat a közösségi kert tagsággal ($p = 0,108$). Azonban fontosnak tartom megemlíteni, hogy a közösségi kert tagok 70,5%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Ez is mutatja azt, hogy a magasabb iskolai végzettségűek nagyobb arányban tartják fontosnak a fenntarthatóságot és a környezetvédelmet, hiszen közösségi kertben is szívesebben vesznek részt.

VI.5. A közösségi kert tagság tapasztalatai

Ebben a fejezetben a közösségi kert tagok tágabban értelmezett tapasztalatait mutatom be. Megvizsgálom milyen új tudással és szemléletmóddal gazdagodtak, mit termelnek a közösségi kertben. Továbbá elemzem a közösségi kerttel kapcsolatos motivációkat és akadályokat. Eredményeim értékelésének zárásaként pedig feltárom, hogy a megkérdezettek milyen további tapasztalatokat osztottak meg velem.

VI.5.1. Közöségi kert által kapott tudás és szemléletmód

A közösségi kertben való élelmiszertermelésen keresztül fontos tudást és szemléletmódot sajátítanak el a tagok. A kérdőívben arra kértem a válaszadókat, hogy jelöljék meg milyen új tudással gazdagodtak. A válaszlehetőségek megadásához a szakirodalomban említett tényezőket használtam. A beérkezett válaszok megoszlását a 9. ábra szemlélteti.

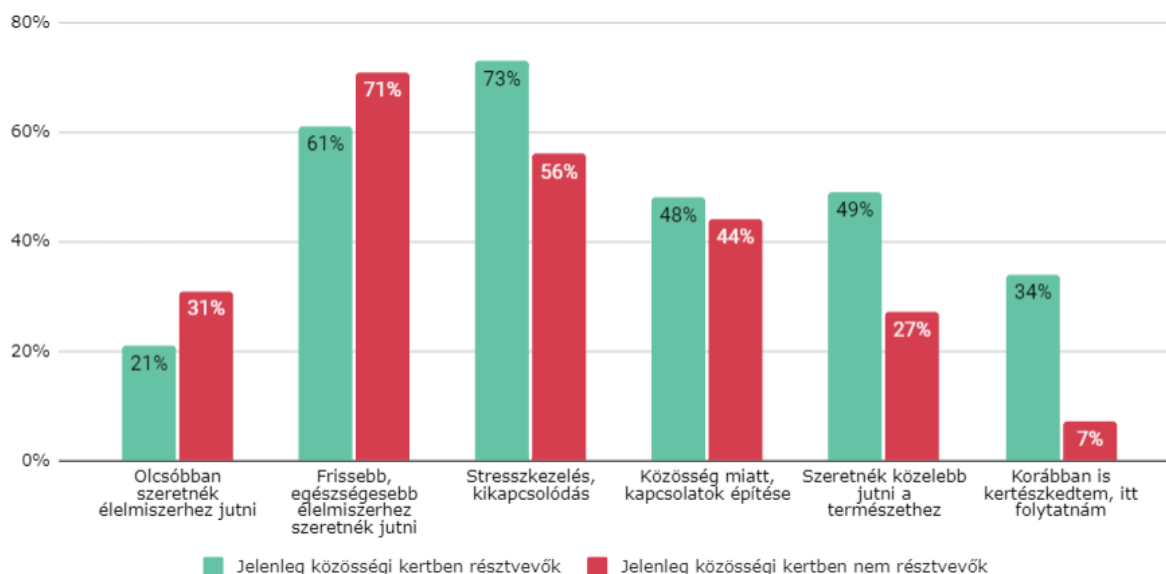
9. ábra „Milyen új tudásra, szemléletre tett szert a közösségi kert tagság által?”

Forrás: saját szerkesztés

Az „együttműködés, egymás segítése a feladatok ellátásában” lehetőséget 60 válaszadó (57,1%) jelölte. A közösségi kert ebben az aspektusban túlmutat a hagyományosan egyedül

választották, hogy szívesen részt vennének egy közösségi kert működésében (45 fő). A motivációval kapcsolatos válaszlehetőségeket a szakirodalommal összhangban fogalmaztam meg.

A közösségi kert tagok esetében a legtöbbször jelölt motiváció a stresszkezelés és a kikapcsolódás, míg a frissebb, egészségesebb ételkészítés a második legfontosabb tényező. A jelenleg nem résztvevők esetében is ez a két motiváció fordul elő a leggyakrabban, azonban fordított sorrendben. Ebben a csoportban szintén nagyobb arányban jelölték az olcsóbb ételkészítést. Feltételezésem szerint azok, akik még nem vesznek részt közösségi kertben, hajlamosak túlbecsülni az itt megtermelt ételkészítés mennyiségét, továbbá a költségeket is alábecsülik. Valójában a kertben megtermelt mennyiség a valódi szükséglethez képest kevés, a mennyiség helyett inkább a minőség miatt termelnek. Egy válaszadó ezt így fogalmazta: „*ezek kicsi területek, csupán a magunk örömeire termelünk, minimális mértékben járul hozzá az ételkészítésünkhöz*”. A megkérdezettek szerint a gyakorlatban az a tapasztalat, hogy az ételkészítések sokszor még többbe is kerülnek így, mint boltban vásárolva. Ez megmagyarázza, hogy a kert tagok közül miért csak kevesen jelölték az ételkészítés árára vonatkozó motivációt.

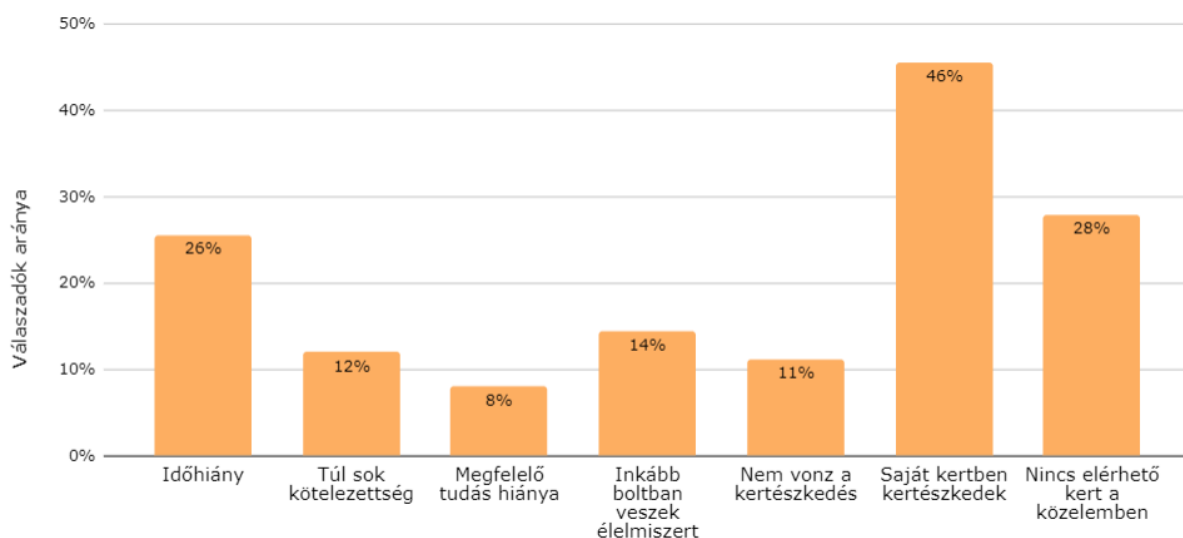

11. ábra Közöségi kert részvétel motivációi

Forrás: saját szerkesztés

Összességében a jelenleg közöségi kertben nem résztvevők nagyobb fontosságot tulajdonítanak az ételkészítésnek. Ezzel szemben a tagok számára bár szintén fontos az ételkészítés, megjegyzések alapján inkább a saját termés öröme és a frissen szedett ételkészítés értékeli. Továbbá a kikapcsolódás és a természet közelségének élvezete egy közösségen belül a motiváció jelentős részét adja a közöségi kertben való tevékenységnek.

A közösségi kertben való részvételnek számos pozitív hatása van a tagokra. Segít a fenntartható fogyasztási szokások kialakításában, kikapcsolódási lehetőséget nyújt, és közelebb hozza a közösség tagjait. Magyarországon a 2010-es évek óta egyre több közösségi kert működik (Szabó, 2012), de a jótékony hatásokkal számolva érdemes lenne az ilyen kezdeményezéseket még szélesebb körben elérhetővé tenni a lakosság számára. Így megvizsgáltam, hogy a jelenleg közösségi kertben nem résztvevő válaszadókat milyen tényezők tartják vissza ettől a tevékenységtől. Összesen 125 megkérdezett válaszolt erre a kérdésre. Több választ is meg lehetett jelölni, melyek megoszlását a 12. ábra szemlélteti.

12. ábra „Miért nem szeretne közösségi kertben résztvenni?”

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 46%-a jelölte, hogy saját kertben kertészkedik. A közösségi kertekkel alapvetően azok számára szeretnének kertészkedési lehetőséget biztosítani, akiknek ez a lakhatásuk miatt nem áll rendelkezésére. A „nincs elérhető kert a közelemben” opciót 28% jelölte meg akadályként. Mivel több választ is meg lehetett jelölni, így ez nem feltétlenül az egyetlen akadályozó tényező az adott válaszadónál, de láthatóan van igény további kertek létrehozására. Egy válaszadó jelezte, hogy 4-5 év várólista után idén végre tud csatlakozni egy frissen alakuló kerthez. Az időhiány a megkérdezettek negyedének jelent akadályt, illetve 14% válaszolta, hogy inkább megveszi boltban az élelmiszert. Az elérhető kertek hiányán kívül a többi akadály alapvetően belülről fakad, melyet nagyon nehéz külsőleg befolyásolni. Erre talán az nyújthatna megoldást, ha már gyermekkortól kezdve a nevelésnek része lenne egy olyan szemléletmód átadása, ami által az emberek ezeket a tényezőket kevésbé éreznék hátráltatónak, illetve ezek ellenére is szívesen tevékenykednének közösségi kertben.

VI.5.3. Közösségi kert tagok élményei

Kutatási eredményeim értékelésének zárásaként a közösségi kert tagok által megosztott olyan tapasztalatokat mutatom be, melyeket a téma szempontjából kifejezetten relevánsnak találtam. Kérdőívemben megadtam két opcionálisan megválaszolható nyílt kérdést. Az elsőben arra kértem a válaszadókat, hogy a kert működésével kapcsolatos olyan tapasztalataikat írják le, amelyre a csatlakozás előtt nem számítottak. Mindössze néhány válasz érkezett kertészkedéssel kapcsolatban, míg a válaszadók nagy része a közösségi működés tapasztalatait osztotta meg. Alapvetően két csoportba lehet sorolni a válaszokat. Az egyik csoport tagjai a közösséggel kapcsolatban negatív tapasztalatokat gyűjtöttek. Több válasz érkezett arról, hogy a kertben sok a passzív tag, illetve a közösségi szemlélet hiánya gyakran előfordul. Néhány embert csak a saját parcellája érdekli, a közös munkavégzésben inkább kifogásokat keresnek. Egy válaszadó azt nyilatkozta, hogy a kertjükben nem tud igazi közösség kialakulni, melynek a tagok gyors cserélődése az oka. Ezzel szemben a válaszadók másik csoportja pontosan ellenkező tapasztalatokról számolt be. A kertben egy összetartó közösség formálódik a tagok között, akik egymást segítik, tudásukat megosztják a többiekkel. Többen írták, hogy az emberek odafigyelnek egymásra, és igazi barátságok alakulnak ki. A kertekben gyakran rendeznek magas színvonalú közös programokat, mint például tökfáragás és újévi koccintás. A beérkezett adatokból látható, hogy az egyes közösségi kertek működése mennyire eltérhet egymástól. Fontos lenne, hogy minél több esetben a pozitív közösségi élmény is adott legyen egy kertben, azonban ehhez a résztvevők akarata is szükséges, hiszen nem lehet senkit sem a közösségben való részvételre kötelezni.

Ahogy az a korábbiakban is említettem, a közösségi kertek a gyerekek edukációja szempontjából is nagyon hasznosak lehetnek. Ezt számos válaszadó megerősítette. „*A gyerekek megtapasztalhatják, hogyan lesz egy kis magból például retek vagy paradicsom, megtanulnak gondozni, dolgozni és felelősséget vállalni, akár csak egy kis növényért*” írta az egyik megkérdezett. Korábban ez főként a vidéki háztartások esetében természetes volt, azonban mára a városi gyerekek teljesen kimaradhatnak ebből az élményből. A válaszok alapján a gyerekek szeretnek a kertbe járni, megismerkedni a kertészkedéssel és a növénytermesztéssel, és szívesebben esznek olyan zöldséget és gyümölcsöt, amit korábban egyáltalán nem. Kutatási eredményeim tehát alátámasztják azt, hogy minél korábban érdemes bevonni a gyereket ilyen jellegű tevékenységbe, és a közösségi kerteket oktatási céllal is lehet alkalmazni. Jelenleg már Magyarországon is vannak ilyen kezdeményezések, ahol óvodákban és iskolákban hoznak létre közösségi kerteket a gyerekek számára.

A közösségi kertekben való élelmiszertermelés nem a mennyiség miatt kínál fenntarthatóbb alternatívát a jelenlegi gyakorlatoknál. *A magatartásformáló szerepe azonban kiemelkedő jelentőségű a fenntarthatóságban, hiszen olyan értékrendet közvetít a tagok számára, melyek nagy hatással vannak a fogyasztási szokások kialakításában.* Egy résztvevő így fogalmazott: „a parcellák túl kicsik az élelmiszerfogyasztás befolyásolására, inkább az ismeretek bővítésére, a mezőgazdasági munka megbecsülésére és a szabadban történő hasznos időtöltésre vannak hatással. A természet védelmének fontosságára ébresztenek rá. A családok együtt tevékenykednek, a gyerekek megismerik a terményeket, a természet változásait. *Szemléletváltás történik.*”

VII. Összefoglalás

Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a közösségi kerteknek milyen magatartásformáló hatása van a fenntartható élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában. Kutatásomhoz kvantitatív, kérdőíves módszertant használtam. Ebben Magyarországon működő közösségi kertek tagjait kérdeztem meg élelmiszerfogyasztási szokásaik változásáról és egyéb tapasztalataikról. A kérdőívbe beérkezett adatokat statisztikai módszerekkel elemeztem.

Kutatási eredményeim alapján a közösségi kertekben való részvétel motiválja a tagokat a fenntarthatóbb élelmiszerfogyasztási szokások kialakításában. A kerthez való csatlakozás óta a tagok kiegyensúlyozottabb, egészségesebb étrendet követnek, és tudatosabb fogyasztói döntéseket hoznak. Ennek oka az a szemléletváltás, ami az élelmiszertermelési tevékenységnek köszönhetően alakul ki a résztvevőkben. Az ellátási rendszer passzív tagjaiból a termelési folyamat aktív részeseivé válnak. Így megtapasztalják az élelmiszerek környezeti értékét, és ennek megfelelően fenntarthatóbb fogyasztási szokásokat követnek. Az élelmiszerhulladékkal kapcsolatban kifejezetten nagy változás tapasztalható, hiszen a többség külön gyűjti és hasznosítja azt. Vannak azonban olyan fogyasztási szokások is, melyekre a közösségi kert tagság csak jóval kisebb mértékben tud hatni. Ilyen a biotermékek vásárlása, valamint a tejtermékek és a hús fogyasztása. Ebből arra következtetek, hogy napjaink legjellemzőbb élelmiszerfogyasztási trendjeit kevésbé tudja befolyásolni a közösségi kert tagság, de összességében a magatartásformáló hatása jelentős.

Az élelmiszerfogyasztási szokásokban beálló változás mértéke és a demográfiai tényezők között a kutatásomban nem találtam szignifikáns kapcsolatot. Ezt az jelenti, hogy a magatartásformáló hatás a közösségi kert tagok demográfiai háttérétől független. Az élelmiszertermelési tevékenység szemléletformáló jellege ugyanúgy meghatározó az idősebb

korosztálynál, mint a fiataloknál. Az egyes élelmiszerfogyasztási szokások alakulása között van kapcsolat, mely alapján a dolgozatomban négy jellemző magatartástípust azonosítottam. Ezek az egészséges életmóddal, a helyi termékek vásárlásával és az élelmiszerhulladék kezelésével kapcsolatos viselkedésformák. A negyedik faktor összetettebb, melyben olyan tudatos fogyasztói döntésekkel kapcsolatos szokások vannak, mint a szezonális és az élelmiszerek lejáratainak figyelembevétele, valamint a kevésbé tökéletes külsejű élelmiszerek elfogyasztása. A közösségi kert tagságnak köszönhető magatartásváltozásban tehát bizonyos minták tapasztalhatók, amit a fogyasztói attitűd magyarázhat.

A közösségi kertben résztvevők az élelmiszerfogyasztáson túl átlag feletti arányban követnek további fenntartható szokásokat is. Kutatásom szerint környezetvédelmi akciókban háromszor akkora aránnyal vesznek részt a közösségi kert tagok, mint az átlagos európai lakosság. Ez alátámasztja azt, hogy a közösségi kert szemléletformálásán keresztül aktív cselekvés válik a fogyasztói tudatosságból. Ez azért fontos eredmény, mivel napjainkban az átlagos lakosságra legfeljebb a környezettudatos gondolkodásmód jellemző, azonban az nem vezet valódi cselekedetekhez. A közösségi kerteknek köszönhetően tehát olyan belső motiváció alakul ki, ami miatt a tudatosság cselekvés szintjén is megmutatkozik.

A befektetett munka és a gazdálkodók megbecsülése az egyik legfontosabb szemléletmód, amelyet a közösségi kert átad a tagok számára. Ennek köszönhetően a résztvevők értékrendje megváltozik, és ez kedvező hatással van az élelmiszerfogyasztási szokásokra. A kertben való tevékenységen keresztül a városi lakosság számára is elérhetővé válik az élelmiszertermelés, ami friss, egészséges élelmiszerrel látja el a résztvevőket, és kikapcsolódási lehetőséget biztosít számukra. A kertnek és az élelmiszertermelésnek az edukációs szerepe is lényeges. Fontos, hogy ezt a szemléletmódot és értékrendet a városi gyerekek is minél hamarabb elsajátítsák, hogy később ennek megfelelően cselekedjenek.

A belülről fakadó motiváció kulcsfontosságú a fenntartható fogyasztói szokások kialakításában. Dolgozatommal arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a közösségi kertek miként segítik ennek a belső motivációnak a kialakulását, aminek köszönhetően a tagok élelmiszerfogyasztási szokásai fenntarthatóbb irányba változnak. A számos pozitív hatást látva azt gondolom, hogy a közösségi kertben való részvétel lehetőségét minél több városi lakos számára meg kellene teremteni. Földünknek és társadalmunknak nagy szüksége van az ilyen felelős és tudatos szemléletmódra.

Irodalomjegyzék

- Alaimo, K., Packnett, E., Miles, R. A. és Kruger, D. J. (2008): Fruit and Vegetable Intake among Urban Community Gardeners. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 40(2), 94-101.
- Armstrong, D. (2000): A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. *Health and Place*, 6(4), 319-327.
- Bendt, P., Barthel, S. és Colding, J. (2013): Civic greening and environmental learning in public-access community gardens in Berlin. *Landscape and Urban Planning*, 109(1), 18-30.
- Beretta, C. és Hellweg, S. (2019): Potential environmental benefits from food waste prevention in the food service sector. *Resources, Conservation and Recycling*, 147, 169-178.
- Blair, D., Giesecke, C. C. és Sherman, S. (1991): A dietary, social and economic evaluation of the Philadelphia urban gardening project. *Journal of Nutrition Education*, 23(4), 161-167.
- Crippa, M., Solazzo, E., Guizzardi, D., Monforti-Ferrario, F., Tubiello, F. N. és Leip, A. (2021): Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nature Food*, 2, 198-209.
- D'Abundo, M. L. és Carden, A. M. (2008): "Growing Wellness": The Possibility of Promoting Collective Wellness through Community Garden Education Programs. *Community Development*, 39(4), 83-94.
- Dörnyei, K. (2008): Bioélelmiszer fogyasztási szokások: Szegmentálás és a bizalom fontossága. *Marketing & Menedzsment*, 42(4), 34-42.
- Earth Overshoot Day (2022): Past Earth Overshoot Days. Letöltés helye: <https://www.overshootday.org/newsroom/past-earth-overshoot-days/> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Ellen MacArthur Foundation (2021): The big food redesign: Regenerating nature with the circular economy. Letöltés helye: <https://ellenmacarthurfoundation.org/resources/food-redesign/overview> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Eurobarometer (2020): Attitudes of Europeans towards the Environment. European Union. Letöltés helye: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- European Commission (2010): Preparatory study on food waste across EU27. Letöltés helye: https://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/bio_foodwaste_report.pdf Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- European Commission (2020): Farm to Fork Strategy: for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. Letöltés helye: https://food.ec.europa.eu/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf Letöltés ideje: 2023. 04. 15.

- FAO (2011): Global Food Losses and Food Waste - Extent, Causes and Prevention. Letöltés helye: <https://www.fao.org/3/i2697e/i2697e.pdf> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Ferris, J., Norman, C. és Sempik, J. (2001): People, Land and Sustainability: Community Gardens and the Social Dimension of Sustainable Development. *Social Policy & Administration*, 35(5), 559-568.
- Firth, C., Maye, D. és Pearson, D. (2011): Developing "community" in community gardens. *Local Environment*, 16(6), 555-568.
- Glover, T. D. (2004): Social Capital in the Lived Experiences of Community Gardeners. *Leisure Sciences*, 26(2), 143-162.
- Grewal, S. S. és Grewal, P. S. (2012): Can cities become self-reliant in food? *Cities*, 29(1), 1-11.
- Hajdu, G. (2018): A kvantitatív és kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei - dióhéjban. *Forum Sententiarum Curiae*, 3(2), 1-5.
- Hanbazaza, M. A., Triador, L., Ball, G. D., Farmer, A., Maximova, K., Alexander First Nation és Willows, N. D. (2015): The Impact of School Gardening on Cree Children's Knowledge and Attitudes toward Vegetables and Fruit. *Canadian Journal of Dietetic Practice and Research*, 76(3), 133-139.
- Hancock, T. (2001): People, partnerships and human progress: building community capital. *Health Promotion International*, 16(3), 275-280.
- Heim, S., Stang, J. és Ireland, M. (2009): A garden pilot project enhances fruit and vegetable consumption among children. *Journal of the American Dietetic Association*, 109(7), 1220-1226.
- Holland, L. (2004): Diversity and Connections in Community Gardens: a contribution to local sustainability. *Local Environment*, 9(3), 285-305.
- Hunyadi, L. és Vita, L. (2019): *Statisztika I.* Akadémiai Kiadó. Letöltés helye: <https://mersz.hu/hunyadi-vita-statisztika-i/> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Közösségi Kertek (2023): Kisdiófa Közösségi Kert. Letöltés helye: <http://kozossegekertek.hu/garden/kisdiofa-kert/> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Humusz Szövetség (2020): Közösségi komposztálás már a 18. kerületben is. Letöltés helye: <https://humusz.hu/hirek/kozossegi-komposztalas-mar-18-keruletben/26882> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Khan, N. A. (1999): Community cooperation in a voluntary environmental project: some lessons from Swansea, Wales. *Community Development Journal*, 34(3), 205-218.
- Kim, J. E. (2017): Fostering behaviour change to encourage low-carbon food consumption through community gardens. *International Journal of Urban Sciences*, 21(3), 364-384.
- King, C. A. (2008): Community Resilience and Contemporary Agri-Ecological Systems: Reconnecting People and Food, and People with People. *Systems Research and Behavioral Science*, 25(1), 111-124.

- Kingsley, J., Foenander, E. és Bailey, A. (2019): „You feel like you’re part of something bigger”: exploring motivations for community garden participation in Melbourne, Australia. *BMC Public Health*, 19(1), 1-12.
- Kirby, E. (2008): Seeing Green. In: Kirby, E. és Peters, E. (szerk.): *Community gardening*, Brooklyn Botanic Garden. 6-18. Letöltés helye: https://books.google.hu/books?id=Fg677OXothEC&pg=PA2&dq=ellen+kirby+2008&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwiilei36tb9AhVj_7sIHSBuCFoQ6AF6BAGFEAI#v=onepage&q=ellen%20kirby%202008&f=false Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Kis-Tóth, L., Lengyel, T. és Tóthné, L. (2013): Statisztikai programrendszerek. Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/14100/14139/pdf/14139.pdf> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Kollmuss, A. és Agyeman, J. (2002): Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.
- KSH (2022a): 8.1.2.3. Városodottság, 2022. január 1. (%). Letöltés helye: https://www.ksh.hu/stadat_files/foi/hu/foi0008.html Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- KSH (2022b): 22.1.1.2. A népesség száma és átlagos életkora nem szerint. Letöltés helye: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0002.html Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- KSH (2022c): 22.1.1.3. Népesség korév és nem szerint, január 1. Letöltés helye: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- KSH (2022d): 20.1.1.6. A 15-74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként. Letöltés helye: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0006.html Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Lee, J. H. és Matarrita-Cascante, D. (2019): The influence of emotional and conditional motivations on gardeners’ participation in community (allotment) gardens. *Urban Forestry & Urban Greening*, 42, 21-30.
- Leitzmann, C. (2003): Nutrition ecology: the contribution of vegetarian diets. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 78(3), 657S-659S.
- Macias, T. (2008): Working Toward a Just, Equitable, and Local Food System: The Social Impact of Community-Based Agriculture. *Social Science Quarterly*, 89(5), 1086-1101.
- Moomaw, W., Griffin, T., Kurczak, K. és Lomax, J. (2012): The critical role of global food consumption patterns in achieving sustainable food systems and food for all. A UNEP discussion paper. Letöltés helye: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/25186> Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Moschitz, H., Muller, A., Kretschmar, U., Haller, L., de Porras, M., Pfeifer, C., Oehen, B., Willer, H. és Stolz, H. (2021): How can the EU Farm to Fork strategy deliver on its organic promises? Some critical reflections. *EuroChoices*, 20(1), 30-36.
- Ober Allen, J., Alaimo, K., Elam, D. és Perry, E. (2008): Growing Vegetables and Values: Benefits of Neighborhood-Based Community Gardens for Youth Development and Nutrition. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 3(4), 418-439.

- Ohmer, M. L., Meadowcroft, P., Freed, K. és Lewis, E. (2009): Community Gardening and Community Development: Individual, Social and Community Benefits of a Community Conservation Program. *Journal of Community Practice*, 17(4), 377-399.
- Quoquab, F. és Mohammad, J. (2017): Managing Sustainable Consumption: Is It a Problem or Panacea? In W. Leal Filho és mtsai (szerk.): *Sustainable Economic Development*, Springer International Publishing. 115-125. Letöltés helye: https://www.researchgate.net/publication/311168685_Managing_Sustainable_Consumption_Is_It_a_Problem_or_Panacea Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Reisch, L., Eberle, U. és Lorek, S. (2013): Sustainable food consumption: an overview of contemporary issues and policies. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 9(2), 7-25.
- Schultz, P. W. (2014): Strategies for promoting proenvironmental behavior: lots of tools, but few instructions. *European Psychologist*, 19(2), 107-117.
- Seyfang, G. (2006): Ecological citizenship and sustainable consumption: Examining local organic food networks. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 383-395.
- Szabó, Á. (2012): Kert-Város-Közösség. Ajánlások helyi önkormányzatok és civil szervezetek együttműködéséhez. Letöltés helye: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/5183/1/ajanlasok_HU_11.pdf#page=95 Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- Szűcs, R. S. (2019): Az élelmiszerpazarlás és a fogyasztói tudatosság kapcsolata. *Táplálkozásmarketing*, 6(1), 61-80.
- Turner, B. (2011): Embodied connections: sustainability, food systems and community gardens. *Local Environment*, 16(6), 509-522.
- Turner, B., Henryks, J. és Pearson, D. (2011): Community gardens: sustainability, health and inclusion in the city. *Local Environment*, 16(6), 498-492.
- UNFPA. (2007): State of the world population 2007: Unleashing the potential of urban growth. Letöltés helye: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/695_filename_sowp2007_eng.pdf Letöltés ideje: 2023. 04. 15.
- van Holstein, E. (2017): Relating to nature, food and community in community gardens. *Local Environment*, 22(10), 1159-1173.
- Wang, P., Liu, Q. és Qi, Y. (2014): Factors influencing sustainable consumption behaviors: A survey of the rural residents in China. *Journal of Cleaner Production*, 63, 152-165.

Melléklet

A. Kérdőív

Szűrőkérdések, kérdőív kezdete

1) Hallott már a közösségi kertekről?

Válaszlehetőségek: igen; nem

2) A közösségi kert egy közösség által önkéntesen fenntartott zöldterület általában városokban, amely a résztvevőknek lehetőséget biztosít élelmiszertermelésre, kertészkedésre, illetve hozzájárul a közösség építéséhez.

Forrás: kozossegitertek.hu honlap

Ennek tudatában szívesen venne részt egy közösségi kert működésében?

Válaszlehetőségek: igen; nem

3) Milyen tényezők motiválják a közösségi kert részvételben? (Többet is jelölhet.)

Válaszlehetőségek: olcsóbban szeretnék élelmiszerhez jutni; frissebb, egészségesebb élelmiszerhez szeretnék jutni; stresszkezelés, kikapcsolódás; közösség miatt, kapcsolatok építése; szeretném, ha a családom/én közelebb jutnánk a természethez; korábban is kertészkedtem, itt folytatnám; egyéb

4) Miért nem szeretne közösségi kertben résztvenni? (Többet is jelölhet.)

Válaszlehetőségek: időhiány; túl sok kötelezettséget jelent; túl bonyolult, nincsen hozzá megfelelő tudásom; inkább a boltban, piacon veszem meg az élelmiszert; nem vonz a kertészkedés; saját kertem van, ott kertészkedem; nincs elérhető kert a közelemben; egyéb

5) Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?

Válaszlehetőségek: igen; nem

6) Miért nem vesz részt közösségi kert működésében?

Válaszlehetőségek: időhiány; túl sok kötelezettséget jelent; túl bonyolult, nincsen hozzá megfelelő tudásom; inkább a boltban, piacon veszem meg az élelmiszert; nem vonz a kertészkedés; saját kertem van, ott kertészkedem; nincs elérhető kert a közelemben; egyéb

I. Blokk

1) Hogyan működik a közösségi kert, amiben részt vesz?

Válaszlehetőségek: parcellakert, saját parcellát gondozok; közös terület művelése termények szétosztásával; saját parcella és közös gondozású terület is van

2) Milyen tényezők motiválják a közösségi kertben való részvételben? (Többet is jelölhet.)

Válaszlehetőségek: olcsóbban szeretnék élelmiszerhez jutni; frissebb, egészségesebb élelmiszerhez szeretnék jutni; stresszkezelés, kikapcsolódás; közösség miatt, kapcsolatok építése; szeretném, ha a családom/én közelebb jutnánk a természethez; korábban is kertészkedtem, itt folytatom; egyéb

3) Mit termel a közösségi kertben?

II. Blokk

1) Ebben a blokkban az élelmiszerfogyasztással kapcsolatos állításokat olvashat. Kérem jelölje, mennyire jellemzőek Önre az alábbi állítások. (egyáltalán nem jellemző, kevésbé jellemző, semleges véleményen vagyok, inkább jellemző, teljesen jellemző)

Mióta közösségi kertben tevékenykedem,

- Kiegyensúlyozottabb, egészségesebb étrendet követek
- Több zöldséget és gyümölcsöt fogyasztok
- Kevesebb tejterméket és/vagy húst fogyasztok
- Jobban odafigyelek, hogy helyi terméket vásárolok
- Gyakrabban járok piacra, termelői piacra
- Jobban odafigyelek, hogy szezonális termékeket válasszak
- Több bioterméket vásárolok
- Kevesebb előre elkészített ételt fogyasztok
- Többet főzök otthon

- Tudatosabban megtervezem a bevásárlást, hogy később kevesebb ételt kelljen kidobni
- Jobban odafigyelek, hogy az élelmiszereket elfogyasszam, mielőtt tönkremennek
- Szívesebben elfogyasztom a kevésbé tökéletes külsejű élelmiszereket pl. megütődött paradicsom, görbe sárgarépa
- Kevesebb élelmiszerhulladék keletkezik a háztartásban
- Külön gyűjtöm az élelmiszerhulladékot a kommunális hulladéktól
- Az élelmiszerhulladékot hasznosítom pl. komposztálással

Válaszlehetőségek: egyáltalán nem jellemző; kevésbé jellemző; semleges véleményen vagyok; inkább jellemző; teljesen jellemző

III. Blokk

1) Milyen új tudásra, szemléletre tett szert a közösségi kert tagság révén? (Többet is jelölhet.)

Válaszlehetőségek: együttműködés, egymás segítése a feladatok ellátásában; élelmiszerek megbecsülése; befektetett munka, gazdálkodók megbecsülése; zöldségek, gyümölcsök szezonaritása; helyi adottságok kihasználása; ellenálló fajták használata; egyéb

2) Igyekszik más módon is a környezet védelmére? (Többet is jelölhet.)

Válaszlehetőségek: szelektíven gyűjtöm a hulladékot újrahasznosítás szempontjából; kerülöm az egyszer használatos műanyagok (pl. PET-palack) használatát; környezetbarát közlekedési módot választok (pl. tömegközlekedés, járműmegosztás); kevesebb energiát fogyasztok; csökkentem a vízfogyasztásom; környezetvédő akcióban veszek részt (pl. szemétszedés); egyéb; nem igyekszem a környezet védelmére

3) Van olyan tapasztalata a közösségi kert működéséből, ami meglepetésként érte, előre nem számított rá? Akár negatív, akár pozitív tapasztalat. (Opcionális)

4) Megjegyzés, amit fontosnak tart megosztani a közösségi kertekkel, élelmiszerfogyasztással kapcsolatban, élmények leírása. (Opcionális)

IV. Blokk

1) Az Ön neme

Válaszlehetőségek: nő; férfi; egyéb

2) Melyik korcsoportba tartozik?

Válaszlehetőségek: 18 alatt; 18-25; 26-35; 36-45; 46-55; 56-65; 65 felett

3) Melyik magyarországi régióban él?

Válaszlehetőségek: Nyugat-Dunántúl; Dél-Dunántúl; Közép-Dunántúl; Budapest; Pest; Észak-Magyarország; Észak-Alföld; Dél-Alföld

4) Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

Válaszlehetőségek: kevesebb, mint 8 osztály; általános iskola 8 osztály; középfokú végzettség érettségi nélkül; középfokú végzettség érettségivel; felsőfokú végzettség főiskolai vagy egyetemi diplomával; nem szeretnék válaszolni

5) Mekkora az Ön havi nettó jövedelme?

Válaszlehetőségek: nincs jövedelem, 100 ezer Ft alatt; 100 ezer – 200 ezer Ft; 200 ezer – 300 ezer Ft; 300 ezer – 400 ezer Ft; 400 ezer Ft felett; nem szeretnék válaszolni

6) Mi jellemzi az Ön háztartását?

Válaszlehetőségek: egyszemélyes háztartás; több személyes háztartás gyermek nélkül; több személyes háztartás gyermekkel

B. Közösségi kert tagok demográfiai adatai

1) Az Ön neme

Válasz	Fő	Megoszlás
Nő	81	77,1%
Férfi	23	21,9%
Egyéb	1	1,0%
Összesen	105	100%

2) Melyik korcsoportba tartozik?

Válasz	Fő	Megoszlás
18 alatt	0	0%
18-25	2	1,9%
26-35	21	20,0%
36-45	26	24,8%
46-55	28	26,7%
56-65	8	7,6%
65 felett	20	19,0%
Összesen	105	100%

3) Melyik magyarországi régióban él?

Válasz	Fő	Megoszlás
Közép-Dunántúl	2	1,9%
Budapest	81	77,1%
Pest	6	5,7%
Észak-Magyarország	6	5,7%
Észak-Alföld	6	5,7%
Dél-Alföld	4	3,8%
Összesen	105	100%

4) Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

Válasz	Fő	Megoszlás
Középfokú végzettség érettségi nélkül	4	3,8%
Középfokú végzettség érettségivel	27	25,7%
Felsőfokú végzettség főiskolai vagy egyetemi diplomával	74	70,5%
Összesen	105	100%

5) Mekkora az Ön havi nettó jövedelme?

Válasz	Fő	Megoszlás
Nincs jövedelmem	3	2,9%
100 ezer Ft alatt	1	1,0%
100 ezer – 200 ezer Ft	14	13,3%
200 ezer Ft – 300 ezer Ft	28	26,7%
300 ezer Ft – 400 ezer Ft	14	13,3%
400 ezer Ft felett	25	23,8%
Nem szeretnék válaszolni	20	19,0%
Összesen	105	100%

6) Mi jellemzi az Ön háztartását?

Válasz	Fő	Megoszlás
Egyszemélyes háztartás	27	25,7%
Többszemélyes háztartás gyermek nélkül	38	36,2%
Többszemélyes háztartás gyermekkel	40	38,1%
Összesen	105	100%

C. Élelmiszerfogyasztási szokások változása megoszlás

II. Blokk állításai, megoszlás állításonként (soronként)

	Egyáltalán nem jellemző	Kevésbé jellemző	Semleges véleményen vagyok	Inkább jellemző	Teljesen jellemző
1) Kiegyensúlyozottabb, egészségesebb étrendet követek	3 fő 2,86%	7 fő 6,67%	37 fő 35,24%	45 fő 42,86%	13 fő 12,38%
2) Több zöldséget és gyümölcsöt fogyasztok	2 fő 1,90%	7 fő 6,67%	22 fő 20,95%	51 fő 48,57%	23 fő 21,90%
3) Kevesebb tejterméket és/vagy húst fogyasztok	22 fő 20,95%	18 fő 17,14%	35 fő 33,33%	16 fő 15,24%	14 fő 13,33%
4) Jobban odafigyelek, hogy helyi terméket vásároljak	9 fő 8,57%	7 fő 6,67%	35 fő 33,33%	43 fő 40,95%	11 fő 10,48%
5) Gyakrabban járok piacra, termelői piacra	9 fő 8,57%	21 fő 20,00%	30 fő 28,57%	33 fő 31,43%	12 fő 11,43%
6) Jobban odafigyelek, hogy szezonális terméket válasszak	2 fő 1,90%	6 fő 5,71%	23 fő 21,90%	61 fő 58,10%	13 fő 12,38%

7) Több bioterméket vásárolok	25 fő 23,81%	19 fő 18,10%	34 fő 32,38%	22 fő 20,95%	5 fő 4,76%
8) Kevesebb előre elkészített ételt fogyasztok	10 fő 9,52%	10 fő 9,52%	37 fő 35,24%	25 fő 23,81%	23 fő 21,90%
9) Többet főzök otthon	7 fő 6,67%	8 fő 7,62%	28 fő 26,67%	31 fő 29,52%	31 fő 29,52%
10) Tudatosabban megtervezem a bevásárlást, hogy később kevesebb ételt kelljen kidobni	5 fő 4,76%	2 fő 1,90%	33 fő 31,43%	35 fő 33,33%	30 fő 28,57%
11) Jobban odafigyelek, hogy az élelmiszereket elfogyasszam, mielőtt tönkremennek	4 fő 3,81%	5 fő 4,76%	19 fő 18,10%	43 fő 40,95%	34 fő 32,38%
12) Szívesebben elfogyasztom a kevésbé tökéletes külsejű élelmiszereket	7 fő 6,67%	5 fő 4,76%	23 fő 21,90%	49 fő 46,67%	21 fő 20,00%
13) Kevesebb élelmiszerhulladék keletkezik a háztartásban	6 fő 5,71%	6 fő 5,71%	24 fő 22,86%	41 fő 39,05%	28 fő 26,67%
14) Külön gyűjtöm az élelmiszerhulladékot a kommunális hulladéktól	9 fő 8,57%	9 fő 8,57%	19 fő 18,10%	27 fő 25,71%	41 fő 39,05%
15) Az élelmiszerhulladékot hasznosítom pl. komposztálással	9 fő 8,57%	9 fő 8,57%	18 fő 17,14%	24 fő 22,86%	45 fő 42,86%

D. Közösségi kert részvétel és lakóhely kereszttábla

2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében? * 13. Melyik magyarországi régióban él? Crosstabulation

			13. Melyik magyarországi régióban él?								Total
			Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Közép-Dunántúl	Budapest	Pest	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	
2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	Igen	Count	0	0	2	81	6	6	6	4	105
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	0.0%	0.0%	1.9%	77.1%	5.7%	5.7%	5.7%	3.8%	100.0%
		% within 13. Melyik magyarországi régióban él?	0.0%	0.0%	6.7%	77.9%	50.0%	85.7%	100.0%	66.7%	49.3%
	Nem	Count	44	4	28	23	6	1	0	2	108
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	40.7%	3.7%	25.9%	21.3%	5.6%	0.9%	0.0%	1.9%	100.0%
		% within 13. Melyik magyarországi régióban él?	100.0%	100.0%	93.3%	22.1%	50.0%	14.3%	0.0%	33.3%	50.7%
Total	Count		44	4	30	104	12	7	6	6	213
	% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?		20.7%	1.9%	14.1%	48.8%	5.6%	3.3%	2.8%	2.8%	100.0%
	% within 13. Melyik magyarországi régióban él?		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

E. Közösségi kert részvétel és háztartás típusa kereszttábla

2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében? * 16. Mi jellemzi az Ön háztartását? Crosstabulation

			16. Mi jellemzi az Ön háztartását?			Total
			Egyszemélyes háztartás	Több személyes háztartás gyermek nélkül	Több személyes háztartás gyermekkel	
2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	Igen	Count	27	38	40	105
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	25.7%	36.2%	38.1%	100.0%
		% within 16. Mi jellemzi az Ön háztartását?	65.9%	50.0%	41.7%	49.3%
	Nem	Count	14	38	56	108
		% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?	13.0%	35.2%	51.9%	100.0%
		% within 16. Mi jellemzi az Ön háztartását?	34.1%	50.0%	58.3%	50.7%
Total	Count		41	76	96	213
	% within 2. Jelenleg aktívan részt vesz közösségi kert működésében?		19.2%	35.7%	45.1%	100.0%
	% within 16. Mi jellemzi az Ön háztartását?		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%